

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXV.

ŠTEV. 3.

MAREC 1915

Vsebina marčevega zvezka:

1. Ivan Albreht: <i>V zatišju. — V tovarni — Litvanski motiv</i>	97
2. Fl. Golar: <i>Gorenjska</i>	98
3. Josip Kostanjevec: <i>Na solnčnih tleh.</i> (Dalje prihodnjič.)	99
4. Ivan Albreht: <i>Roža</i>	109
5. Ivo Peruzzi: <i>Refleks</i>	115
6. Albin Ogris: <i>K slovenskemu prevodu Flaubertove „Madame Bovary“.</i> (Konec.)	116
7. Ivo Peruzzi: <i>V večerni čas</i>	126
8. Ivan Zorman: <i>Božična razstava v Jakopičevem paviljonu</i>	127
9. Ivan Albreht: <i>Begunci</i>	130
10. L. Pintar: <i>O krajnih imenih.</i> XIX.	131
11. J. Wester: <i>Dr. Sketova pisma iz Bosne.</i> (Konec.)	136
12. Književna poročila	140
Kapistran: <i>Pesnitve, zložil B. Beuk.</i> — J. Ribič: <i>Črtica iz bakterio-</i> <i>logije.</i> — J. Ribič: <i>Zbirka domačih zdravil, kakor jih rabi slovenski</i> <i>narod.</i> — Dr. Fr. Ilešič: <i>Šenoa Milan, Dialozi i dramoleti.</i>	
13. Naše revije	143
Dr. Jož. A. Glonar: <i>Časopis za zgodovino in narodopisje.</i> — <i>Carniola.</i> <i>Izvestja muzejskega društva za Kranjsko.</i>	

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Ivan Albreht:

V zatišju.

Žena, žena — le nič se ne boj!
Glej moje žulje! Na teh
greje se mojih otročičev smeh.
Vidiš pod njimi kri —
tu moja moč živi, tu pod
žulji . . .

Svojo ljubezen sem vanje skril —
Dokler je tvoja ljubezen z menoj,
žena . . . žena, le nič se ne boj!

V tovarni.

Stroji kot duše preklete ječijo,
ves dan grozijo in ves dan pretijo,
srebljejo kri . . .

Bežal bi, bežal kam daleč na polje,
v gozd bi se skril!
Ali otroci že gladni ihtijo,
žená — kot oglje so njene oči —
hrani pod srcem mi novo skrivnost. —

Stroji kot sužnji krvavi ječijo,
ves dan pretijo in mrko grozijo,
kradejo moč . . .

Divje bi planil v naročje železja,
da bi v trenutku izgubil se v noč!
Ali v očeh mi še sanje gorijo,
v krvi mi vera jeklena živi,
rada še boja bi žuljava dlan. —

Stroji molčijo, kot sfinge strmijo,
z glasom peklenskimi sirena svari ...
Tamkaj doma že otroci drhtijo,
svoje skrivnosti se žena boji. —

Litvanski motiv.

Da bi jaz peti znal,
vam eno bi zapel
o devi, ki pri oknu
zaliva rožmarin,
pa ne z vodico hladno,
z vodico ne, s solzami.

Res, če bi peti znal,
še tisto bi zapel
o materi, o revni,
ki šla je kopat grob
si z lastnimi rokami.

Pa da bi peti znal,
vam nekaj bi zapel
o fantu lepem, zalem,
ki je še mlad, pa spi
globoko v črni jami.

Ej, če bi peti znal,
bi noč in dan prepeval
in v pesmi bi potožil
vsej zemlji in nebesom,
kako hudo je z nami,

ngaja. Penaden se potresate. Gorniki ste v boste

Fl. Golar:

Gorenjska.

Solnce z nebes pozlatilo je žita,
snop in ženjica na njivi gorita
in prepelička tako prepeluje:
Kam bi z družino iz gnezda na tuje?

Z jablan, orehov jesen se zasmije,
bijejo srca dekličja gorkeje,
že je ocvela, ko zrela bo ajda,
pojde k poroki Polona in Majda.

Golarja sem pa že videl z vojske pobrsko

Josip Kostanjevec:

Na solnčnih tleh.

Povest.

III.

Gregorio Burlatti, veletrgovina s kolonijalnim blagom, z južnim sadjem, deželnimi pridelki, oljem, različnimi vini itd. Takšen napis se je svetil v zlatih črkah v italijanskem jeziku na pročelju velike mestne hiše v eni izmed najbolj obljudenih tržaških ulic. Velika izložbena okna, z rafiniranim okusom prirejena, so takorekoč silila mimogredoče, da so se ustavljali in si ogledovali razstavo, skoro sleherni dan se menjajočo. Tu je bilo vedno dovolj ljudi. Poleg najmoderneje oblečenega gospoda preprost delavec, poleg elegantne gospe raztrgan capin, kuharice, vojaki, postreščki, dekle, otroci. Marsikateremu revežu se je zbirala voda v ustih ob pogledu na toliko dobrot, namenjenih razvajanem želodcem izmed najboljših krogov. Ko bi si mogel tudi on privoščiti takšnega tolstega kopuna, kakor je onile na bleščečem srebrnem krožniku, ono škatljo z najfinejšim oljem pripravljenih rib in zraven tisto steklenico z dolgim, ozkim vratom, ki se sveti v njej tekočina, da se že sedaj vidi, kako bo zašumela, ko se odmaši. Pa ako bi bilo samo enkrat v letu, da bi kaj takšnega polzelo po grlu njemu in njegovi obilni družini, stanujoči v kleti zagatne staromestne hiše. Pa ne še toliko njemu, rajši njegovim malčkom, da bi videl, kako jim pojde v slast, kako se bodo svetile oči, kako si bodo brisale drobne roke mastne ustnice in se gladile po vendar enkrat zadovoljnih trebuščkih. Razbil bi šipo, ukradel bi krožnik in še marsikaj drugega, pa bi pobegnil. Ali bi potihoma potegnil nabiti mošnjiček zraven stoječemu sitemu debeluhu in bi se zmuznil v prodajalno, kjer bi si nakupil, česar bi pozelelo srce. Ali nima pravice, da živi tudi on? Kje stoji napisano, da se smejo pasti samo nekateri izvoljenci? Kaj so iz drugačnega testa? Ko poščili po svojem sosedu, zablešči mu nasproti polumesec izpod rdečkaste namršene brade in čelada iznad debele glave. Na oglu stoji redar in ga opazuje. Strese se in gre dalje s povešeno glavo in z vzdihljajem, zatrtim globoko v grlu. Pa pride za njim drugi, z enakimi mislimi in tretji in stoti in tisoči. Plašno se potem plazijo dalje vsi, še bolj žalostni in potrti, še gladnejši. Pri Burlattiju pa se odpirajo in zapirajo široka vrata, iz njih se usipljejo

rdeči obrazi, nosijo polne, belo pogrnjene pletenice, natlačene koše in globoke polne mreže in smejejo se lepe gospe.

V ospredju Burlattijeve hiše so prodajalnični prostori, veliki in svetli, do stropa se razpredujoče police in globoki predali, polne posode, sodčki, umetniško izrezljani, s svetlimi kovinastimi pipicami, s srebrnimi obroči, velikanski vrči, glinasti in kovinasti, povsod bleščeči napisi, po sredi mize in stojalih. V tem prostoru skačejo poslovodje, trgovski pomočniki, mladi in priletni, prožnih hrbtov in namazanih jezikov. Tu vidimo tudi Podlípника.

Za trgovskimi prostori se razprostirajo skladišča okoli in okoli velikega dvorišča, v pritličju in v prvem nadstropju. Na dvorišču je nalašč iz lesa zgrajeni paviljon za kontoarje, v drugem nadstropju je stanovanje gospoda Gregorija Burlattija in njegove družine. Poleg že imenovanih skladišč pa ima gospod Burlatti velikanska skladišča tudi ob morski obali, kjer se sklada kar čez cesto blago, došlo z različnimi parniki in z njegovimi lastnimi jadrnicami. Tu se krivi mnogo hrbtov pod težkimi vrečami, zaboji, sodi, jerbasi in balami. Tu je kanila že marsikatera znojna kaplja na vroča prašna tla. Narastle bi lahko v potok, ako bi se zbrale. Tu je že opešala marsikatera roka, težko služeča pičel kruh za svojce. Še nedolgo temu se je za vselej zaprl oko izsesanemu starcu v tistem hipu, ko je dvignil vrečo, da bi jo prestavil. A njegova usta so se smejala, ko je ležal na tleh...

Do polovice so bili spuščeni zastori v velikem salonu gospoda Burlattija v drugem nadstropju. Jasno oktobrsko popoldansko solnce bi sicer pošiljalo preveliko svetlobo skozi visoka okna in trpela bi bogata moderna oprava pod njega vsiljivimi žarki. Tako pa je bila svetloba umerjena, samo posamezen pramen je zaplesal tuintam po razkošnih foteljih in mehkih preprogah, se dotaknil belih tipk odprtega klavirja ob levi steni in kakor bi se hotel poigrati, poljubil rožnate prste mlade igralkе. Naglo so švigali ti drobni dolgi prsti po tipkah, obračali vmes list za listom na velikem zvezku not in zopet brzeli po bleščeči klavijaturi navzdol in navzgor. Izurjeni in zanesljivi so bili, niso izlaha zašli na napačno pot. A pesem, ki se je sedaj porajala pod njimi, se je valila po sobi kakor burja med nočno nevihto po gorskih lesovih. Stokala so debela, lomile so se veje, vršalo in šumelo je po vzduhu, bliskalo in gromelo. Mlada umetnica je bila z vso dušo vtopljenā v svojo igro. To je pričalo nje veliko žareče oko, temno in skrivnostno kakor noč, so pričale nalahko odprte, vsak hip podrhtevajoče češnjavordeče ustnice, je pričala sleherna kretnja nje lepe glave, okvirjene z gostimi črnimi

lasmi, spletenimi v dolge in čez hrbet mahajoče kite. Mnogo ognja in toplote je moralo biti v tem stasitem, bujno razcvelem telesu. Lepa je bila Elza, najstarejša hči gospoda Burlattija, pravi tip južne toplote.

Med njeno igro so se odprla vrata in vstopila je njena mati, gospa Marija Burlatti. Lahko in brezšumno je stopala po kipečih preprogah proti srednjemu oknu, kjer je sedla v naslanjač. Nje roka, majhna in bela, je nekoliko dvignila zastor in vztrepetal je pred njenimi očmi ves pristan kakor na dlani. Zazibalo in zasvetilo se je morje tja do Miramara in dalje do Devinske skale. Iz pristanišča se je ločil od obali velik parnik in se počasi obračal, da nastopi svojo daljno pot proti jugu in bogve kam. Gosti oblaki črnega dima so bruhali iz njegovega dimnika in se mešali s solničnimi žarki.

Gospa Marija se je zazrla nekoliko hipov v to sliko. Njeno oko je bilo zamišljeno, nekaj se je nenadoma zazrcalilo v njem, kakor skrb, skrita še globoko v srcu, še ne popolnoma razločna. Skrivoma se je nekolikrat ozrla po hčerki iznad knjige, ki jo je bila vzela v roko z bližnje mize. In čakala je, da hčerka sama preneha z igranjem.

Polagoma se je pesem umirila, prešla v lahen tempo ter izvenela otožno kakor zvonjenje, pojemajoče za goro. Elza se je naglo dvignila, popravila si lase ter sedla materi nasproti. Rahla rdečica je sevala na njenih licih, a okoli usten se je nabiral trpek izraz. Zrla je materi naravnost v oči ter dejala hlastno:

„Niti ni treba, mama, da mi poveš, kako je oče odločil. S tvojega obraza čitam svojo obsodbo. Ti nisi kriva, to dobro vem. Sočustvovala si vedno z mano, zato mi tudi zdaj pomagaš, ko te moram nekaj prositi.“

Mati je bila v zadregi in šele čez nekaj hipov je odgovorila:

„Preden govoriš dalje, poslušaj me, Elza! Ne obsojaj očeta, on ti želi prav tako vso srečo kot ti jo želim jaz. Tudi on je dober, zelo dober.“

„Res je, mama. Ali na poti mu je njegova bolna častihlepnost in kdor mu pomore, da se izpolnijo njegove želje, je njegov prijatelj, pa najsi bo največji lopov. Morda govorim preostro, toda ne morem drugače, vsaj v mojih očeh je Fabro prav malovreden človek. Nisem ti razodela še najhujšega, kar vem o njem, a že to, kar sem ti povedala, ti je zadoščalo, da si izpregovorila besedo zame. Rajša v smrt, nego bi ga vzela!“

Odločno je dvignila glavo in s stisnjenimi usti stopila nekoliko korakov po sobi. Mati je gledala za njo in iz tega pogleda je odsevala velika ljubezen in bridkost.

„Umiri se, otrok, in sedi še nekoliko hipov,“ je rekla rahlo in prišla hčerino roko. „Kratko naj ti razjasnim ves položaj in potem sodi sama. Glej, oče hoče vsekakor, da razširi trgovino kolikor najbolj mogoče. Velikanski so njegovi načrti, za njih izpeljavo je treba tudi velikanskih žrtev. Dasi si je pridobil lepo premoženje, dasi je njegova nadarjenost, previdnost in pridnost velika in je v dosego svojih načrtov skrajno brezobziren, mu je v zadnjem času vendar marsikaj izpodletelo, vsled česar je doživel nekaj precejšnjih izgub. Ne razpolaga torej zdaj s tolikim kapitalom, kakor bi bilo treba in kakor bi rad. Stari Fabro pa je neizmerno bogat in rafiniran podjetnik. Ako postane njegov sin naš zet, bi se dala na najlepši način razširiti naša trgovina pod firmo Burlatti & C. In —“

„Torej nič drugega?“ je viknila Elza in vsa razburjena odgnila materi roko. „Kupčijo hočete napraviti, blesteti hočete v kolikor mogoče žarnem sijaju, svet hočete podjarmiti, po zraku hočete letati in ni vam mari, da s tem prodate svojo hčer. Ali nimate dovolj? Drugi živijo srečno, ki nimajo niti toliko, da bi se vsak dan najedli do sitega, vi pa od sitosti ne vidite propada, ki se odpira pred vašimi očmi vašemu lastnemu otroku. Mislila sem, mama, da imam vsaj tebe, a iz tvojih sedanjih besed je zvenelo nekaj, kar je storilo, da je oledenela kri v mojih žilah. Zmotila sem se. Ne prosim te ničesar več, pomagala si bodem sama.“

Zopet je vstala in stopila k oknu. Njena roka je krčevito stiskala zeleni težki zastor, njeno oko je strmelo v daljavo.

Mati vstane in se ji približa. Roko položi na hčerino ramo in reče:

„Ne razumeš me, Elza, ker ne veš, koliko sem prestala, odkar sem postala gospa Burlattijeva. Tvoja mati ne laže, ako ti sedaj pove, da bi bila veliko bolj srečna, ako bi imela kje skromen in majhen dom, toplo ozko gnezdo in ne te široke, visoke in blesteče domačije, pa tako neprijazne. Toda morda še spoznaš, česar sedaj ne vidiš.“

Elza se je okrenila. Iz materinih besed je zvenelo nekaj, česar dozdaj še ni slutila nikoli. V hipu je spoznala, da mati ni srečna, a da je njeno srce veliko in bogato. Sklonila se je nad njeno roko ter dejala:

„Odpusti mi, mama, ako sem te žalila!“

„Ničesar nimam odpuščati, otrok. Toda, da končam, kar sem se ti namenila povedati prej. Poslušaj me še nekoliko! Govorim samo zato, da izpolnim željo tvojega očeta.“

„Poslušam, mama.“

„Prvi vzrok, zakaj želi oče, da vzameš Fabra, sem ti ravnokar povedala. Toda je še drugi in nič manj važen po njegovem mnenju.

Kakor veš, je bila že davno njegova želja, da zavzame tudi kako častno mesto v javnosti, na primer mesto poslanca, ako ne državnega, pa vsaj tukajšnjega. Nič bi ne bilo na poti, ako bi bile razmere v mestu še takšne kot so bile pred nedavnim časom, ko so ukazovali in odločevali še sami Italijani. A zdaj je drugače, širi se slovenski življenjski v vse naše življenje in tu pojde težko, ker je oče znan kot pristen Lah in sovražnik vseh tujcev. Prejasno je kazal to svoje mišljenje vedno in povsod. In tu je zopet Fabro, ki je priljubljen tudi tam, zlasti pri voditeljih. On mu utegne s svojo zgovornostjo in s svojim vplivom nakloniti volilce, da mu vsaj ne bodo nasprotovali. Vidiš torej, to so razlogi, dasi ne toliki, da bi popolnoma opravičili ravnanje očetovo.“

Elza dolgo ni odgovorila ničesar. Kakor bi ne bilo v njej življenja je stala otrpla in strmela v tla. Solnčni žarki so se skozi okno zapletli v njene lase in poljubili blede obraz. Tedaj se je zdramila in dejala odločno in počasi, povdarjaje vsako besedo skoro trdo:

„Poskusiti hočem, da storim, kar mi svetuješ, zaradi tebe. Kljubovati hočem sama sebi — zaradi očeta. Morda mi kedaj pomaga naključje, da se rešim te nesreče.“

Nekoliko časa je zopet umolknila, prsi so se ji burno dvigale. Potem pa je nadaljevala hitro in v eni sapi:

„Sedaj te pa prosim, kar sem te hotela prositi že v začetku najinega razgovora. Izposluj mi toliko, da grem nekoliko časa iz Trsta, vsaj za mesec dni. Mislim, da bi šla k teti v Zader. Tam mi pridejo morda lepše misli. Toda takoj, jutri, kvečjemu pojutrišnjem. In nočem, da pridem pred svojim odhodom z njim v dotiko. Navezite mu, kar hočete, zakaj da sem odšla.“

Mati je nekoliko pomislila.

„Dobro. Takoj ko se vrne oče od svojih poslov, mu povem tvojo željo in kako si se odločila. Upam, da se ne protivi, saj vidi v tem svojo zmago.“

Vrata so se odprla, prihajali sta iz šole mlajši sestri Elzini, Elvira in Ana. Vesela in brezskrbna sta bila drobna obrazka, vesele svetle velike oči. Obesili sta se materi na roko, ena na desno, druga na levo in sta hoteli zaplesati z njo po dvorani. Mati pa se jih je rahlo otresla in gladila z mehko roko njih dolge svetle lase. Odšla je z njima iz dvorane v posebno sobo, kjer je stala na mizi pripravljena dehteča kava.

„Jaz ostanem še nekoliko časa tukaj,“ je dejala Elza in mati je molče prikimala.

Ko je bila sama, je padla onemogla v naslanjač. Za kar se je bila odločila pravkar na prošnjo materino proti svojemu prepričanju, je presegalo njene moči. Nepopisna, bol ji je prevzela notranjščino, ji stisnila srce. Začutila je vso silo velike zapuščenosti, vso svojo onemoglost in bedo. Zaplakala bi na glas sama nad seboj, zavpila bi ter dala duška svoji neznosni bolesi. Toda oči so ostale suhe in so pekle, grlo ni dalo glasu iz sebe. Naslonila je glavo v roke in se stisnila, da je postala hipoma majhna in neznatna.

Ko se je ^Ičez dolgo nekoliko ublažila prva divja bol, so krenile njene misli nehotoma nazaj v še nedavno prošlost. Vstajala je podoba za podobo pred njeno izmučeno dušo. Svetle so bile prve in polne toplote, čiste in jasne: iz dobe prve ljubezni. Oblit z zarjo moške popolnosti, z vsemi krepostmi in dušnimi vrlinami je stal pred njo njen ženin Fabro. Ljubila ga je z vso silo svoje duše, z vsakim utripom svojega srca. A začele so prihajati sčasoma sence na te podobe, ^{II}umazane pege in madeži. Ni jih hotela videti, ni verjela lastnim očem. Branila se je obupno. A ko je prišel najhujši trenotek, ko ni bilo prav ničesar več, kar bi pripomoglo zakriti resnico, se je zgrudila in ni mogla več vstati. A hkrati je vse umrlo v njej, njena ljubezen je bila samo še zapuščen grob brez luči in cvetic. Ko so sedaj vstajale te slike iz zadnjih dni pred njo, ni bilo na njih niti najmajše svetle točke, vse samo velika umazana luža. Glej, ali se ni pravkar pojavila drobna lučka tam nekje v veliki daljavi, še silno majhna in nerazločna? Kakor samotna kresnica sredi temne junijske noči.

Vstala je in stopila k oknu. Velika krvavordeča solčna plošča se je na zahodu pogrezala v morje. Bleščala je morska gladina pred njo kakor srebro z zlatom pomešano, poslavljalja so se od nje bela, v varno zavetje pristanišča hiteča jadra. Elza se je nekaj hipov tudi danes vtopila v ta krasen pogled kakor vsakokrat, ko se je pojavljala ta čarobna slika pred njenimi očmi. Nekaj rahlega ji je zopet sililo v dušo, kakor upanje. In njen obraz ni bil več tako trd kakor prej, otožen smehljal se je zazibal na njenih ustih. —

IV.

Ohranilo se je še pismo, ki ga je pisal tiste dni Mirko Podlipnik svojemu prijatelju Josipu Korenu. Glasi se doslovno:

Dragi prijatelj!

V Trstu sem, že več kot dva in pol meseca. In v vsem tem dolgem času nisem imel toliko časa, da bi Ti bil vsaj enkrat pisal.

Oprosti! Danes je pa tukaj velik praznik, starodavni praznik Sv. Justa in namesto da bi se bil pomešal med pestro množico, ki vrvi po mestu in iz mesta, sem se zaprl v svojo sobo, da se pogovorim s Teboj, zopet enkrat nemoten in prav od srca. Mnogo Ti moram povedati, zato me poslušaj potrpežljivo, ako Te je volja in ako imaš čas. Toda čakaj nekoliko, da pogledam skozi okno. Pravkar prihaja po ulici stoglava tolpa, mlado in staro, gizdalinsko in be-raško, moško in žensko, stopajoč in zibajoč se po taktih godbe, ki svira „Evviva San Giusto“. Pihala hrešče, da odbija od zidov, razna pokrivala se zibljejo na razgretih glavah, dvigajo se palice, mahajo roke, prerivajo se rame. In vsak hip se zažene iz mladih in starih grl vpitje, da bi morale oglušiti stene. Kakor velika zagozda sili dalje skozi ulico in poteza za seboj vsakega, ki ga sreča. Nekateri se trudijo, da bi se rešili iz srede in se odpočili ter oddahnili. S celim životom se upirajo navalu, a zastoj. Val jih žene s saboj do bližnjega križišča, tam šele uplahne in zagozda se razcepi. Toda zopet se skoro strne, od druge strani prihajajo novi roji. In gre dalje iz ulice v ulico. Godba se sliši še iz daljave, šum polega nekje ob obali. Vidiš, to so Ti pravi rojeni Tržacani, ki slave danes svojega svetnika in ki bodo nadaljevali to slavo do ranega jutra. Pa ne vprašaj me, kako. Iz vsake gostilne v ulici se razlega petje in vrišč, iz nekaterih prihajajo zaripli obrazi, motne oči, slinaste ustne. Tam na koncu si je pravkar nekdo postlal na tlaku pod svetilko. Nekoliko časa se je oprijemal zidu in tiščal vanj z glavo, a je polagoma zdrknil na tla, iztegnil noge in obležal na trebuhu. Prišel je kmalu za njim njegov pivski bratec, spotaknil se na njegovem hrbtu. Tako ležita sedaj oba v lepi slogi in smrčita, oni v gostilni jima prepevajo uspanke.

Dovolj tega. Vrnem naj se zopet k predmetu. Najbolj Te bo gotovo zanimalo, kako se mi tukaj godi, kako sem zadovoljen ali nezadovoljen, torej moje razmere, službene in družabne. Ko sem se predstavil gospodu Burlattiju drugo jutro po svojem prihodu v Trst, me je sprejel zelo milostno v svojem kontoaru. Ni sicer vstal ob mojem prihodu, sedel je na mehkem fotelju kakor prilepljen in njegova precejšna obilnost je popolnoma izpolnjevala ves oblazi-njen sedež. A podal mi je prijazno svojo majhno tolsto roko čez mizo. Zableščali so na njej dragoceni prstani in v njih vdolbeni kameni, da se mi je zdelo, kakor bi bil prijel žensko in ne moško roko. To me je nekoliko motilo in zadelo nesimpatično. Saj veš, da od nekaj nisem mogel trpeti moških, ki so se lepoticili kakor

ženske, zlasti ne onih, ki so se obkladali z zlatom in srebrom. V njih nisem slutil nikdar trdnih značajev in zoprni so mi bili še preden sem jih dobro spoznal. Tudi sedaj me je obšla neka nezadovoljnost navzlic vsej priljudnosti novega gospodarja. Zazdela se mi je hipoma ta priljudnost hinavska in ponarejena, ne izvirajoča iz pravega studenca. V tem me je tudi potrdil njegov pogled, nemiren in nestalen, begajoč. Sklenil sem, da bom v občevanju z njim vedno pozoren, da me kje ne prehitijo in zaslužnji. Takšni moške stopajo brezobzirno, brezčutno in s smehljajočimi obrazi čez podlegla trupla. Ali je bila moja tedanja prva sodba prava, pokaže bodočnost. Zdi se mi pa že danes, da me moj čut ni varal, zato sem potrožil svojo opreznost. Ko mi je dopovedal natanko vse moje nove službene dolžnosti in me vpeljal v najpotrebnejše skrivnosti svoje trgovine, me je predstavil ostalemu osebju v kontoarjih in v prodajalni. Mnogo jih je, nočem Ti popisovati vsakega posebe, večinoma so sami Italijani, dva Nemca in v kontoarju tudi mlad Francoz, ki Ti govori in piše tudi angleško. Slovana ni med njimi, ni potreben, saj Slovenci itak dopisujejo nemški in Hrvati italijanski, z drugimi Slovani je pa zveza še prerahla. V skladiščih so pač večinoma sami Slovenci in istrski Hrvati; italijanski in nemški hrbti so prenežni za takšne posle. Dajo se lepše porabiti drugod, na priliko za nadzorovanje in priganjanje, za špionažo in denuncijantstvo, za prenašanje in inkasiranje računov po mestu. Gorje mu, kdor pride z njimi navskriž. Oblajajo in obgrizejo ga kakor gladni psi in z družino je na cesti. Med vajenci v prodajalni pa je mlad Kraševac, ki me zanima in se mi je prikupil. Kakor vidim, je dobil zaupanje v mene, zakaj skuša mi ustreči v vsem in njegove oči me spremljajo pri vsakem opravilu. Ako česa ne ve ali ne razume, vpraša samo mene. Neka tajna vez je med nama, nevidna sicer, pa trdna. Piše se za Švaro in ime mu je Andrej, priden, na telesu in duhu zelo razvit dečko. Njegov oče ga je prišel nedolgo temu obiskat. Dasi zna dobro laško, je govoril vedno le slovensko. In čisto, izgovarjajoč razločno zlog za zlogom, kakor bi zvonilo. Laški pomočniki so se muzali in drezali, nekdo je celo pomolil figo za njegovim hrbtom. Toda mož se ni dal motiti. Pri slovesu se je obrnil proti njim in dejal s povzdignjenim glasom: „Še radi se boste učili našega jezika, kakor psi boste lazili okoli nas!“ Odšel je skozi vrata kakor prorok. Andreju pa so se svetile oči in čelo in ponosno je zrl za očetom. Razume se, da ga Italijani niso gledali preveč prijazno. Zakleli so se tačas gotovo, da mu bodo dali čutiti o priliki svojo

premoč. Toda dokler sem jaz tukaj, se mu ne zgodi ničesar hudega. V prodajalni je vedno ogromnega dela. Trgovina procvita, Burlatti žanje od vseh strani. Priznati se mu mora, da je delaven in previden človek in da razume svoj posel. Ne ukani ga lahko noben. Prvi pride zjutraj v trgovino in zadnji odhaja iz nje. Njegovo oko je povsodi, v prodajalni, v kontoarju, v skladiščih, na ladjah in na železnici. Mož je v tem oziru vreden občudovanja in posnemanja. Jaz sem mu v tem oziru pravičen. Škoda, da ni Slovenec, da je marveč prav brezobziren in strasten laški zagrizenec. V zadnjem času se sicer vidi, kakor bi to sovrašтво nekoliko pojemale, toda jaz za svojo osebo ne morem prav verjeti, da bi bilo to preobračanje odkritosrčno. Nekaj je moralo priti vmes, kar ga nagiba k taki hinavščini. Težko, da se motim.

Kolikor nas je zaposlenih v prodajalni, imamo skupen obed kar v hiši; točno pol ene v posebni sobi Burlattijevega stanovanja v drugem nadstropju, da se ne trati čas in da se ob potrebi vedno menjamo. Sicer pa mora vsakdo stanovati zunaj in si sam skrbeti za zajtrk in večerjo. Jaz stanujem pri neki vdovi po vpokojenem morskem kapitanu. Sama je s priletno hčerjo in vsled tega je stanovanje mirno in tiho, popolnoma po mojem okusu. Vsaj ponoči se človek odpočije. Moja soba je sicer majhna, z enim oknom na ulico, a čedna in prijazna, postrežba dobra.

Ob prostih urah mi ni nikoli dolgočasno. Vedno vem, kaj mi je početi. Poznam Trst že precej dobro in vobče moram reči, da mi ugaja. Čestokrat zahajam v slovensko družbo, shajajočo se vedno v eni in tisti kavarni. Tam se vrše vsa važna posvetovanja in narodna opravila že naprej, tam zori marsikatera lepa misel in obrodi sad, med gostimi oblaki dima in med ropotanjem biljardnih krogel. In tako že poznam po licu in po srcu naše stebre ob obali Adrije, močne in nevpopgljive značaje. Brez strahu se že razlega naša beseda po teh prostorih, z začudenjem in plašno jo poslušajo naši nasprotniki. Ne verujejo lastnim ušesom, da se drzne rob otrešati svojih spon. In tresejo se in na skrivnem škrtajo napol onemogli z zobmi. Radi bi se že popolnoma obzidali, da ne bi mogla v mesto okolica, ki bo nekdanj njihov pogin in polom. Nikdar se ne bodo obzidali, prost bo dohod od vseh strani in velike reke bodo valovale v središče in se ne bodo dale zaježiti. Zastonj ves trud. Nič ne pomaga, da so nam zabranili ustanovitev delavskega in telovadskega društva. Delavec je poklican, da reši Trst in to slovanski delavec. Preden se nasprotniki zavedo, si izvojuje pravice

in upadejo v onemoglosti njih roke, padejo, meje in mejniki, v enem samem velikem utripu se najdejo srca.

Divna je tržaška okolica. Ogledal sem si že vso od daleč in od blizu. Vsako nedeljo in vsak praznik popoldne napravim z nekaterimi tovariši izlet, zdaj v Rojan in Barkovlje, zdaj v Škedenj ali na Prosek in Nabrežino, v Ricmanje in Bazovico. Skoro vse že poznam in mene poznajo vsi. In dobre volje smo, kakor zapove Bog, ki ne mara žalostnih obrazov. Pa tudi s parnikom sem že obiskal nekoliko obrežnih mest: Koper, Izolo in Piran. Kako mrtvo je tam življenje, v onih ozkih starinskih ulicah, v soparici in zagatnosti. Vse otopelo, mumije iz starodavnih časov. Novega dotoka manjka, življenja, naše mlade krvi, in vse bi vstalo in bleščalo v svetlobi in moči. Ko sem se vozil iz Pirana proti Trstu, me je od daleč v zadnjih solčnih žarkih pozdravljaj Sv. Hijeronim z Nanosa. In spomnil sem se svojih sanj, ki sem jih imel prvo noč ob svojem prihodu v Trst. Pred mano nepregledna svetla ravan, posejana z bogatimi mesti in vasmí, pokanje možnarjev, godba, zastave in gostije, nikjer meje, nikjer konca!

Dan se že nagiba, čas je, da končam. Toda ne, samo še trenotek. Spomnil sem se pravkar, da bi ne bilo to moje pismo popolno, ako bi Ti ne povedal še nečesar, kar pa je popolnoma privatnega značaja, popolnoma moja zadeva in velika neumnost. Glej, gospod Burlatti ima odraslo hčer, Elzo. Lepa je in kolikor jo dozdej poznam, tudi dobro in skromno dekle. Dostikrat pomaga v kontoarju in tako se dogaja, da se večkrat srečava. Tudi izpregovoriva včasí mimogrede kako besedo. Ali se že smeješ? Porednež! Da Te mine vsaka hudomušnost, Ti takoj povem, da je že zaročena in sicer z nekim bogatim meščanom. Kakor pravijo, je že vse v redu in bo že takoj po novem letu poroka. Želim ji vse najboljše, kakor se pač spodobi. In glej, to dekle se mi smili, zdi se mi, da bi bila vredna vse sreče, a da ne bo srečna, kakor zasluži. Ne sklepaj iz teh besed napačnih sklepov, zakaj jaz sem pameten človek in bi videl prepad med njo in med menoj tudi, ako bi ona ne bila Italijanka. Tako sta pa dva prepada in oba globoka in nepremostljiva.

Upam, da mi v kratkem tudi Ti kaj sporočiš o sebi. Bodi odkritosrčen, kakor si bil dozdej še vedno in kakor sem jaz proti Tebi. V takšnem lepem pričakovanju se poslavljam od Tebe ter te najiskrenejše pozdravljam. Tvoj

Mirko Podlipnik.

V Trstu, dne 2. novembra 1870.

Ivan Albreht:

Roža.

Poleti je bilo, v tistem, času, ko omedlevajo cvetke od vročine in drhti razgreti zrak. Po njivah je valovilo zoreče žito, olivno-zelena barva se je počasi umikala medlorumeni, ki je mestoma že prehajala v zlato. Po senožetih so prepevali kosci. Rano v jutru so se oglasile pesmi, krepke pesmi zdravih ljudi. In ves dan in pozno do večera so spremljale delo v večjih in manjših prenehljajih. Obrazi so goreli. Na čela in na lica je stopil pot in žile na rokah so nabrekile. Med delom so ostro zvenčale kose.

Ko se je povsem zdanilo in je solnce že precej žgalo, so šle grabljice na senožeti. Rožasta krila, beli rokavci, beli predpasniki — in gologlave so bile. Okrog vratu je imela vsaka rožasto ruto, zloženo v tri roglje. Eden je padal po hrbtu, dva sta se križala na prsih, a konca sta bila prevezana s predpasnikovim trakom. Kakor mala krdela so se pomikale po cesti — velike jerbaze na glavi, v desni grablje, v levi cvetke za kosce. Tu, tam jih je krenilo nekaj na stranpot, odkoder so se zopet izgubljale na levo in desno po travnikih. Govorile so živahno in smejale so se glasno in zvonko. Vsepolno mičnih skrivnosti je bilo med njimi in polno življenja.

Zadnje med grabljicami so bile Bregarjeve. Bregar je bil trden kmet. Poznalo se je to povsod: lepa hiša, prostorni hlevi, velika gospodarska poslopja. Vse v redu, vse v dobrem stanu. Obširno polje, razsežne senožeti in temni črni gozdovi. Ob času večjih poljskih del je kar mrgolelo najemnikov.

Bregarjevih grabljic je bilo devet, sama cvetoča dekleta. Tri so nosile jerbaze, ostale so šle za njimi, pripravljene vsak čas, da sprejmejo tovor na glavo, ko opešajo tovarišice. V zmernem koraku so šle po prašni cesti, po tri in tri skupaj. Čebljale so o čipkah, pentljah, o lasnicah in rožah, pa o fantih.

Da, o fantih! Tu je bilo največ besedi. Samo Kalinova Roža je molčala. Poslušala je, kimala je, smejala se je, govorila pa ni. Ni ji bilo do tega. Vse skupaj se ji je zdelo neumno. Bila je lepa, revna in ponosna. Zato je bila taka. In vedela je tudi, da se o njej govori marsikaj. Saj ima vsaka vas nekaj takih ljudi. Rožin oče je bil kočar, priden in grd, pošten in sila neumen. In dolgo, dolgo ni mogel dobiti družice. Molil je v čast Antonu Padovanskemu in trikrat je šel na Sv. goro, preden je dosegel, kar je želel. Naposled

se ga je usmili dekle, najrevnejše v vasi. Močna je bila in lepa in je v splošnem zelo previdno računala z življenjem. Takrat, ko je vzela Kalina, ji je šlo že na petindvajset. Bajto ima, je pomislila in se je odločila. Ljudje pa so se posmehovali — ne njej, ampak njemu. A Kalin je bil srečen. Motila ga je samo bojazen, da utegne ostati brez otrok. Tri leta so že potekla — pa nič. Molil je k svetemu Izidorju, ki je bil pobožen kmet. Vedel je, da bo uslišan. Res, še ni minilo četrto leto njegovega zakonskega življenja, ko je dobil hčerko. A v tisto vas so hodili tako bolj zakotni laški letoviščarji srednje vrste in Kalinova žena je bila kljub svojim letom še vedno lepa.

Dekle so krstili in so mu dali ime, kakršnega je želela Kalinka. In rastlo je in rastlo in je bilo od dne do dne lepše. In Kalin ga je ujčkal in objemal — marsikdaj je jokal veselja.

„Kako je to lepo, če je človek oče,“ je dejal včasih ženi. In ljudje so izvedeli in so se smejali. Opazili so, da enega izmed Lahov ni več na zrak, odkar žive tri duše pod Kalinovo streho. Tudi Kalinka je vedela to. Kakor da ji je pala slana na obraz, tako je minila lepota. In guba za gubo se ji je zarezala v lica, ost za ostjo se ji je zapičila v dušo, dokler se jih ni nabralo toliko, da so ji vzele življenje.

Malo pred smrtjo je govorila s hčerjo, ki je bila takrat osemnajstletna.

„Vem, da ne slutiš —“ je začela s slabotnim glasom in žalost se je odražala v njenih ugašajočih očeh.

Roža jo je razumela in je dejala nežno:

„Mati, vem — vse vem.“

Kalinka se je zdrznila.

„Roža! Ro—ži—ca . . .“

Roža se je sklonila in njeno vroče lice se je lahko doteknilo mrzlega čela umirajoče matere.

Od tedaj je živela Roža čisto sama zase. Njena mladost je bila vedno nekam zastrta vsled zavesti, da njen oče ni njen oče, in da je njena mati trpela zavoljo nje. A ravno poslednje je grelo njen ponos in je zarisalo v njen značaj nekaj moškega. Mati je trpela in ni tožila! In to je bila njena mati.

V tem svojem ponosu je pozabila, da je kočarjeva hči in se je zagledala v Bregarjevega najstarejšega sina. Kar tako nehote je prišlo, da sama ni vedela, kdaj. Oko se je srečalo z očesom. Obrnila se je v stran, a misel nanj je ostala pri njej in ni hotela nikamor.

Zato je rada hodila k Bregarjevim v dnino in zato je šla tudi tisto jutro grabiti. In ravno zato ni govorila z dekleti. Včasih se je ozrla na nagelj v levici in se je nasmejala. Pa smeh je bil prisiljen in tudi v glasu je bilo nekaj nenaravnega, ko je pripomnila tovarišici:

„Veš, komu dam nagelj? — Bregarjevemu hlapcu.“

Tovarišica jo je pogledala v oči, a Roža se je umaknila pogledu. Kar je rekla, je res nameravala; kajti svoje ljubezni ni marala pokazati niti z migljajem. Vedela je, kako bi se izšlo. Treznost je sprejela od matere, čeprav ne v celem obsegu.

Med potjo so dekleta parkrat menjale jerbaze. Ko so prišle do koscev, so jih pozdravili z ukanjem in petjem in so jim pomagali odložiti bremena.

Po jedi so kosci nekaj časa počivali, dekleta pa so odšla na delo. Roža si je zataknila svoj nagelj tja, kjer je bila ruta na prsih prekrizana. Delala je pridno in silila se je tudi v pogovor. Pa ji ni šlo posebno po sreči. Beseda se ji je zapletala in karkoli je izpregovorila, se ji je zdelo neumestno, kakor da ni rekla ona, temveč neka druga — morda celo neki moški.

Tako je minevalo dopoldne do predjužnika. Kratek odmor — potem spet isto do južine. Po južini so se nekoliko pošalili; kajti dve uri sta opoldne določeni koscem za odpočitek. Tradicionalna pravila poznajo ta zakon in gorje mu, kdor bi se pregrešil zoper njega. Še devet let po smrti bi ga obirali vsi kočarji in gostači.

Fantje so polegli vznak, dlani za vzglavje, klobuk na oči. Dekleta so razdelile cvetke.

„No, Roža, ti se usmili mene,“ se je pošalil gospodarjev Tone, „sicer ostanem brez cvetja“.

Dekle je že hotela stopiti proti njemu, ko se oglasi ena izmed grabljic:

„Nič, nič! Rožin cvet je za hlapca!“

Smeh. Kalinova je zardela in pobleдела. V očeh ji je zagorelo in v spodnjo ustnico se je vgriznila do krvi.

„Jaz ne dajem cvetja!“

Dekleta so molčala, hlapec je gledal žalostno in začudeno, a Tonetov glas je padel v molk in v tišino, kakor da bi zasekal:

„Imaš prav!“

Za nekaj časa so se začeli zopet mirno razgovarjati. Vaške novice, dovtipi, ki obstoje v dvomljivosti izrazov in besednih zvez, nerodni pokloni fantov, hudomušne, mestoma precej pikre zafrkacije deklet. Čas je potekal prijetno in veselo, dokler ni hlapec pokvaril

zabave, ali iz nerodnosti, ali iz škodoželjnosti — najbrže iz neumnosti. „Po novem letu pojdem k tovarnarju, plača dobro, ta Lah.“

In kakor bi odrezal, je vse obmolknilo. Eden in drugi se je ozrl v Rožo. Ona je premerila z dolgim pogledom hlapca in zdelo se je, kot da ga hoče zadaviti z očmi. Potem se je navidez mimogrede ozrla na Toneta in je pripomnila hladno:

„Ura je! Me moramo k delu.“

Vzela je grablje in ostale so naredile isto, pa so šle. Nekaj časa so delale skupaj, a polagoma so se razkropile daleč narazen in so se porazgubile po dolinah. Radost, strah in radovednost jih je obhajala, ko so čakale, kdaj se polaste fantje svoje stare, dedne pravice, valjanja. To so poznali očetje in očetov očetje. Samo ob košnji je dovoljeno to. Fant si izbere dekle, ujame ga in ga objame, in dekle fanta. In živ klopčič se zakotali po bregu v dolino.

„To mora biti, sicer ni košnje. Pa če gre troje reber k vragu! Nič ne de!“

Tako govore stari in mladi ne ugovarjajo.

Kalinova ni mislila na to. Laški tovarnar ji ni hotel izpred oči. S studom je videla njegovo sliko pred seboj. Suhljat, pepelnat in kocinast je stal pred njo. Na prstih vsepolno zlatih prstanov, v očeh vsepolno vodene zoprnosti in greha.

„Mia bella! Kam pa greste, signorina? Solnčnik, solnčnik! Ga je škoda vaše lepe lic, mia cara bella!“

Čisto natančno je čula njegov glas in vso tisto odurno priliznjenost, ki je zvenela iz njega.

Tisti Lah je bil vdovec brez otrok. Več kot štirideset in manj kot petdeset let je imel. Po raznih krajih je imel majhnim tovarnam podobna poslopja. Olje je kuhal iz jelovih in smrekovih vej. In bogat je bil, pa zelo izžet in izmozgan. Tak je ugledal Rožo in zahotelo se mu je po njeni svežosti.

„Jaz bi ga vzela, vašega dekleta,“ je pravil Kalinu. „Otroka nima, a denara dosta. Če ga je vaša signorina pametna —“

In Kalinu se je vse cedilo od same sreče. Roža pa je klela sebe in življenje, Laha in Kalina. In žal ji je bilo, da je na svetu, želela si je smrti. Vendar se ji je kljub temu hotelo življenja.

Včasih je čisto pozabila na vse skupaj, pa je začela sanjati. Lepo, sladko — kot more samo mlada ženska. A sredi najlepšega se je domislila, da je vse le prevara. Prestrašila se je misli na Toneta — in čisto potihem, skoraj podzavestno si je dokazovala, da je najbolje, če vzame Laha.

Tako tudi tisto popoldne. Razmišljevala je, sanjala je, a potem je računala. Hladno — kot ponosni ljudje, a tako grenko natančno, kot morejo samo berači. Končno se je vsega zavedla in se je zastudila sama sebi.

„Materin greh leži nad menoj.“

Trpko jo je obšla misel, tako trpko, da je zaihtela.

Tedaj jo je zdramil rezek krik. Spomnila se je v hipu, kje je pravzaprav, in se je ozrla. Ugledala je Toneta. Pa je zavrisnila in zbežala. Naravnost navzgor iz doline je tekla, čisto brez misli, a z resničnim strahom. Tik pod vrhom se ji je spodrsnilo in ko je hotela vstati, je že čutila Tonetovo močno roko. Vztrepetala je v neznani grozi:

„Tone!“

V odgovor je dobila njegov pogled kakor blisk strasti. In kakor uklenjena je obstala. Napol v omotici je še videla, kako se trese fant, kako se bližajo njegova ustna njenim. Potem je zatisnila oči in se ga je oklenila. Vsa je gorela. Šele v dolini se je vzdramila. Popravila si je lase in obleko si je otrepala. Tone je sedel in jo je gledal. Čutila je to in bilo ji je neprijetno. Hotela je oditi, ali fant jo je vjel za roko:

„Roža!“

Samo to, a ona je vedela vse.

„Pojdiva, Tone! Čas je že —“

Bala se je. Sama sebe, njega in ljudi se je bala.

„Roža, ne več, kako te imam rad!“

Dvignil se je in je zaokrožil desno okoli njenega pasu. Zbolelo jo je, tako jo je stisnil, in nekaj opojnega jo je obšlo. Z vsemi močmi se je skušala oprostiti in kakor v pijanosti se je branila. A v hipu je izgubila moč in se je nemo vdala razkošju trenutka. — — —

Zvečer Roža ni mogla spati. V temi je sedela v sobi pri oknu. Tam zunaj je sanjala noč, nebo. Listje je šelestelo, zvezde so trepetale, tako daljne in tako hladne. Da bi mogla k njim, da bi se izgubila v tistih silnih daljavah . . .

Težko ji je bilo in solze so jo zaskелеle v očeh. Ozrla se je po sobi in oko je obstalo na temnih obrisih postelje. Tam — tam je umirala mati. Joj, mati! Če bi jo zdaj le videla! Klela bi jo — mati bi jo klela . . .

V grlu jo je dušilo, v prsih jo je tiščalo, in tako nekaj strašnega ji je ždelo v mislih. Vsekrížem je sekalo, bilo, žgalo. In

pred očmi so ji zaplesali višnjevordeči kolobarji. Razvezavali so se, cepili so se — kakor da strižejo kače s preklanimi jeziki pred njo. Sredi vsega Tonetove oči, dva ognja strasti, dva vroča ognja. S silo se je hotela otresti tega. Zatisnila je oči. Za trenotek je vse prešlo. A v naslednjem hipu se je vrnilo in bilo je še hujše. Vrgla se je na posteljo in se je razgalila. In kakor v blaznosti se ji je zahotelo, da bi prišel nekdo in bi jo pretepel z bičem. Kakor gad bi se ovil jermen meč, stegen, trupla. Razsekal bi prsi, da bi pritekla kri, kri...

Tak je bil tisti večer in naslednji so mu bili podobni. K Bregarjevim je hodila v dnino kot dotlej, a Toneta se je ogibala. Nekaj mrkega je čutila do njega. Ni bil stud in ni bil strah — vendar je bila senca obojega v tistem občutku. A Tone je bil pač fant, zdrav kmet in Rožino vedenje ga je jezilo. Tupatam je poskušal spraviti iz nje besedo. Zaman. In polagoma je odločil:

„Če noče, naj pa pusti.“

Roža je čutila to in zbolelo jo je. Njen ponos je bil ranjen, tisti neumljivi ponos. K njej bi bil moral priti, naskrivaj, na tihem in prositi bi jo moral: Odpusti! Tako bi bilo izbrisano. Potem bi bila njegova, čisto njegova! A on je kradel.

„Res je in nikdar me ni ljubil.“

S tem je prišlo nekaj trdega v njene misli. Sama sebi je bila zoprna in ves svet ji je bil oduren.

Polagoma se je razvedel njen prestop. Pri takih stvareh imajo ljudje devet parov oči in jezike, da bi zemljo obsegli z njimi. In vse je strup: dih, pogled, beseda. Roža je molčala in v mislih je iskala rešitve.

Nekoč jo je srečal Lah, ko je šla zvečer domov.

„Bona sera! Kako je, lepa signorina?“

Odgovorila mu je in mu ni branila, ko se ji je ponudil, da gre z njo.

Očeta ni bilo doma. Zato sta sedela sama v slabo razsvetljeni sobi in Roži je bilo tesno. Tupatam se je nehote srečal njen pogled z njegovim in vselej jo je izpreletelo mrzlo po vsem životu. A v njem je zagorela umirajoča strast in predno se je Roža zavedla, je začutila njegov poljub na golem vratu. Po vseh udih ji je zagomezelo in krčevito je zaškrtala z zobmi. V tem hipu je Lah začutil vročo klofuto na licu.

„Ven!“

Prestrašil se je in je šel. Ona je zaloputnila vrata za njim, nato je šla nazaj k mizi in je sedla. Vsa trudna je bila, izmu-

čena od jeze. Vročina jo je obhajala in v glavi ji je kovalo. Vsak si bo zdaj lastil pravico do mene, jo je obšlo v onemogli grozi. In kakor da grabi nekaj spolzkega po njenih prsih, ji je bilo. Skrčila in zvila se je tesno. Desno dlan je položila na levo ramo, levo na desno in je strmela predse. Samo ena misel je bila jasna v njej:

„Proč odtod!“

Ko je prišel Kalin domov, je stopila k njemu:

„Služit pojdem.“

Pogledal jo je debelo.

„Kam?“

„V Trst.“

„Pa zakaj,“ je oporekal Kalin.

„Zato! Laško se hočem naučiti,“ ji je šinilo mimogrede v misli.

Kalin se je vzradostil:

„Aha! Pa saj zna on govoriti po naše,“ je menil dobrovoljno.

Roža se je nasmehnila trpkó. Samo da pridem na lepem z doma, je pomislila in je dostavila glasno:

„Pa jaz ne znam po njegovo!“

„No, no — kakor veš.“ Verjel je v svoje nade. A Rožina duša je bila prazna. Tako pusto ji je bilo, tako brezmejno grenko.

Za nekaj dni je šla in se ni več vrnila.

Ivo Peruzzi:

Refleks.

Trudne peroti galebov
omahujejo v zraku.

Trudne so misli večerne
v težkem, obupnem koraku . . .

Kam — pot?

Tožno morje hrepenenje svoje
buči in je žene naprej . . .

Kam malega srca temne boje
prsi zaklenejo naj v laži nadej?

Albin Ogris:

K slovenskemu prevodu Flaubertove „Madame Bovary“.

(Konec.)

Ideja tega romana obstoji v opisovanju duševne razdvojenosti, ki muči neizkušeno žensko srce in ga tira iz realnosti v sanjavost in iz sanjivosti zopet v realnost. Ema Bovaryjeva je tip žene v XIX. stoletju, žene, v kateri se je pod pritiskom tisočletnega idejnega razvoja zakonskega razmerja rodila misel, da je zatirana mučenica, da ima pravico zavreči vse spono in zahtevati vse pravice, ne da bi morala nositi tudi gotove dolžnosti. Flaubert je hotel pokazati posledice, ki postanejo iz pretiranega romantičnega idealiziranja ljubezni in žene. Madame Bovary prikazuje, da niso te žene mučenice zakona in da prešuštvo še ni upravičeno zaradi soprobove banalnosti. Flaubert sam tega ne pravi nikjer v romanu, kajti „la bêtise consiste à vouloir conclure“ (neumnost obstoja v tem, da hočeš sklepati); ravno zato dosega roman najvišjo moralnost in estetično vrednost.

Henry Bergson, sedanji „darling“ pariških filozofskih diletantov in nefilozofske ženske radovednosti, pravi, da ne izreče nobene sodbe, predno ni proučil predmeta od vseh strani in v vsakem oziru ter se intuitivno vživel v njegovo bistvo. G. Flaubert je izvrševal to načelo z veliko večjo intenzivnostjo nego ta moderni židovski modrijan. Kdor ni listal v njegovi korespondenci, si ne more ustvariti pravega pojma o nezaslišanem njegovem trudu. Na ta način je proučeval tvarino romana „Madame Bovary“ nepretrgoma šest let, zbiral mala dejstva, motril družbo in njeno življenje, študiral psihologične činitelje idejnih in socialnih smeri, se potrudil za najmanjšo lokalno podrobnost in iskal tipe v svoji okolici. Njegov genijalni duh pa se seveda ni mogel zadovoljiti z golimi dejstvi. Flaubert je analiziral vsako podrobnost in njene skupine tako dolgo, dokler si ni bil svojega razumevanja popolnoma siguren. In iz tako nakopičenega materijala je izločal, tehtal in sestavljal mozaik najlepše realistične epopeje XIX. stoletja, „Madame Bovary“. Flaubert se ne zaljubi v podrobnosti, ki bi bile brezpomembne, se ne razmetuje in ne zavozljuje brez potrebe. V „Madame Bovary“ se ne da izpustiti prav ničesar, ne da bi trpela celota; vse je združeno tako tesno z glavnim dejanjem, vse se nanaša s tako logično in vzročno-

dosledno nujnostjo na gospo Bovary, na njenega soproga, Leona, Homaisa in druge, da je roman pravi čudež glede kompozicije in analize. Med vsemi poglavji in odstavki vlada absolutna solidarnost in roman se da primerjati stavbnemu monumentu, na katerem ne manjka ne ena konstruktivna podrobnost. „Madame Bovary“ je sintetična slika svojedobne družbe. Naloga je bila spričo skromnega dejanja skrajno delikatna. Kako izdolbsti jasen relief tako enostavnega in tako nezanimivega vsakdanjega životarenja malomestne inteligence in kako najti prikladne ali zadostne izraze za drhtljaje sicer globoke, toda skrajno neaktivne in boječe ljubezni! Vsaki malenkosti sicer njeno bistveno zanimivost, naniza po načelu vzročnosti posledico na posledico in posveti s svojo psihologijo v vsak kotiček, tako da Zola prav nič ne pretirava, ako imenuje „Madame Bovary“ „analizo najmanjših podrobnosti čustva“.

Ena izmed glavnih točk Flaubertovega estetičnega dekaloga meri kritičnemu razumu, ki prikazuje in sestavlja v umetniškem ustvarjanju isto važnost in pravico kakor čustvenosti. Umetniško-logični upravičenosti se pridružuje še časovna pogojenost. Flaubertovi umotvori so ustvarjeni v času, ko je nastopila magična beseda „eksaktnost“ svojo zmagoslavno pot. Prirodne vede so zahtevale energično svoje vodilno mesto v znanstvu, H. Taine je propovedoval tedaj socialni, plemenski in gospodarski determinizem v slovstveni in politični zgodovini, Comte je proglaševal začetek znanstvenega svetovnega nazora in konec metafizičnega kraljestva in Courbet je pohujševal akademično delikatnost z realističnimi podobami iz vsakdanjosti. Kaj čuda, ako je hotel pripomoči že itak znanstveno razpoloženi Flaubert intelektu tudi v umetnosti do pristojnega mesta.

Kot zdravniški strokovnjak je pojmoval Flaubert literarno znanstvenost seveda po vzorcu popisujočih naravoslovnih ved. „La littérature prendra de plus en plus les allures de la science; elle sera surtout exposante... avec absence d'idée morale“¹, je pisal Leconte de Lisleu. Torej predvsem najhladnejša objektivnost! Umetnost nima namena skrbeti samo za zabavo zaspani dolgočasnosti običajnega literarnega konzumenta. Umetnost naj ne bo druga, nego integralna predstava istinite realnosti, ena izmed metod, s katero se da doseči resnica, kolikor moremo govoriti sploh o kakšni „resnici“. Zato pa v „Madame Bovary“ ni najti nobene neskladnosti, nobene neverjetnosti. Najsi bo samo po sebi še tako neznatna, vsaka črtica, vsak namet doda univerzalni sliki novo in potrebno nianso.

¹ Literatura bo nastopala čimdalje bolj znanstveno... izločaje moralno idejo.

Kot determinist je podal Flaubert po načelih svoje cerebralne estetične teorije vpliv dedičnosti ter socialne in idejne pogojenosti. Ne kakor da bi bil morda načelni pripadnik Taineove doktrine. Pičlo romanovo dejanje je to tudi zahtevalo. Zato dobimo natanko sliko dedične pogojenosti Eminnega značaja in drugih oseb, moremo slediti korak za korakom pogubonosnim pregreškom neprikladne vzgoje, opazovati uničevalni absolutizem miljeja ter postopni razvoj bovarične razpoloženosti. Znanstvena je še angleška asocijacijska metoda v psihologiji, po kateri se ravna Flaubert v vseh svojih romanih. Znanstvenost nahajamo v popisih socialnopolitičnega ozračja in last not least znanstvenost razkriva i zdravoslovna erudicija, katere v romanu ni raztrošene le malo. Gotovo, zdravnik Delamare (v romanu Charles Bovary) je bil zelo običajen izvod iz zdravniškega stanu in si nikdar ni belil glave s kirurgičnimi novotarijami; on ne premišljuje nikoli o svojem poklicu, ki mu je samo rokodelstvo, in prikazuje iste znake optimistične omejenosti, kakor cela vrsta meščanskih filistrov, s katerimi nas seznanja pisatelj v „Madame Bovary“, na čelu jim nesmrtnik Homais. Mnoge kirurške epizode in posameznosti iz zdravniškega področja pa je mogel prikazati v tako zanimivi luči le znanstvenik-umetnik Flaubert. V gotovem pogledu bi mogli reči, da je roman slika iz zdravniških krogov. Mimogrede bodi še omenjeno, da je ovekovečil Flaubert v zdravniku La Rivière svojega očeta, bolniškega predstojnika v Rouenu, „ki je vstopil v sobo, kjer je umirala gospa Bovary, z golimi rokami, zelo lepimi rokami, na katerih ni bilo nikdar rokavic, kakor da bi hotele biti vedno pripravljene poseči v mizerijo“.

Koliko naturalističnih nadarjenosti ni uspelo, ker so skušale zajeti v umetniško obliko ojedinele individualnost in ker so hotele vtelesiti v revnih človeških pojmih zadnje pravzroke duševne pogojenosti! Silili so čez meje umetniške enote in razbili svoje energije ob nemožnostih. In Flaubertova genijalnost ne obstoji najmanj v tem, da ga ni zapeljal posamezni detail ali slučajna okoliščina. V vseh delih, posebno v „Madame Bovary“, je ustvaril samostalne tipe, ki ne zamrejo, je naslikal le to, kar je večno človeškega v naši naravi. Ista opreznost mu je zabranjevala obrazložiti dejanje in nehanje romanovih oseb z drugimi sredstvi kakor s pomočjo bližjih okolištin, ki so jo izzvale, kajti „mi moremo spoznati samo odnosnosti, ker nam ostanejo prvi vzroki stvari za vedno prikriti“. I to je ena točka naturalistične znanstvenosti.

Flaubertove romanove osebe so tipi, niso pa abstraktnosti, ne sence. Pravi, živi meščani iz srede XIX. stoletja so, tako kakor še danes na Slovenskem, in kakor jim ne more ohraniti natančen spomin, ne zgodovina, ne sodnijski zapiski, ampak samo roman, kakršen je „Madame Bovary“. In ker so bili Flaubertu zoprni do dna duše, ker je študiral kakor botanik rastlinske vrste, je pogodil njih duševno fiziognomijo tem natančneje in razlil nad njihovo obskurnost po Rembrandtovem načinu najneusmiljenejšo svetlobo. Popoln romantik Flaubert ni bil nikoli. Ostala mu je pa romantična mrznja do sive vsakdanjosti. Uvažujemo li še njegov artistski aristokratizem in njegovo objektivnost, se razume samo ob sebi, da so njegovi meščanski tipi turobne slike omejene klavernosti, ki bi ne mogle učinkovati, če bi Flaubert ne bil razsipno uporabljal zanje svojo stilistično virtuoznost. Strašno se je maščeval za to, da mu je razbila meščanska omejenost vse mladostne ideale. Osmešil jo je kakor Aristofan grške sofiste. In kaj očita svojim meščanom? Nezadostno energijo predvsem, njih moralično brezbriznost, intelektualno siromaštvo, njihovo značajno nedoslednost in smešno teatraličnost. V tem so si njegovi meščanski tipi enaki, najsi bodo že trgovci, politiki, uradniki ali karkoli. Ne največ simpatij uživa v Flaubertovih očeh sentimentalni tip. To so brez izjeme sami „mali ljudje“, zadovoljni s skromnimi uspehi, ošabni kljub gmotni in duševni ničevnosti, ljudje malih doživljajev in ozkega obzorja, bornih čustev in še bornejših idej. V jedru sami bojzljivci in vendar neznansko ponosni na svojo avtoriteto, če sploh katero imajo, pijani namišljene naprednosti in vendar radikalni nazadnjaki po mišljenju in delovanju, ljudje, ki životarijo od kompromisov in častijo samo denar. Resnično „c'est énorme“! kakor se glasi stereotipni Flaubertov vzklik, če se jih spomni. Humorja v Flaubertovih romanih ni mnogo, pač pa obilo ironije, ki ne prizanese prav ničemur, a prisili na usta morda več smeha, nego najhumorističnejši položaji.

Najizrazitejše „človeške bedastoče“ je podal Flaubert sicer v avtobiografičnem romanu „Bouvard et Pécuchet“; ali v „Madame Bovary“ je zbranih toliko različnih tipov, da je slika popolna. Predvsem jo zastopa yonvillski lekarnar Homais, figura, ki ostane večna kakor Shylok ali Sancho Pansa. G. Flaubert je imel nekoč namen izdati „Dictionnaire des idées reçues, livre d'or de la Bêtise humaine et du Panmuflisme“¹. Homais je postal ta poosebljeni slovar,

¹ Slovar običajnih idej, zlata knjiga človeške bedastoče in ogabnosti.

kajti v njem je osredotočeno v miniaturni vesoljno bistvo človeške omejenosti, on je najintimnejše jedro običajnega polinteligenta, da, njegova omejenost je zmožna „razjasniti pojem neskončnosti“. „Homais je“, pravi P. Faguet, „čudo resničnosti. On je, kakor Ema, rojen nesmrtnik. On prikazuje domišljavo omejenost francoskega malomeščana, omejenost, ki jo je razvilo polovičarsko znanje in katero neguje domišljavost, ki jo je razvila neprestana zavest skromne vzgojne vzvišenosti nad bližnjimi. Bistven njegov značaj obstoji v prepričanosti. On je vedno prepričan, on venomer pritruje, ne dvomi o nobeni ideji, ki ga doleti, on jo občuduje in se divi, da vsebuje toliko istinitega, političnega, zdravega in vzvišenega“.

Homais je naravnost idealna podoba „Bildungsphilistra“. In tu se je dotaknil Flaubert občutljivo perečega vprašanja tudi naše sodobnosti. Pokazal je temeljito lažnivost moderne parole: „Znanje je moč“. Kakor državni proračuni rastejo neusmiljeno od srednjega veka sem zahteve, ki jih nalaga družba človeški cerebralni zmožnosti. Moderna šola se trudi na vso moč, da vlije v mlade glave kolikor mogoče veliko znanstvenih fragmentov iz vseh koncev in vseh področij in ne vprašuje mnogo po mejah idejne sprejemljivosti. S polnimi rokami sejemo in raztrosamo vedo gor in dol, preplavljamo prebivalstvo z oceani brošur, knjig, koledarjev, časopisov, programov, govorimo celo o „ljudskih univerzah“ in vsiljujemo nedolžnim ljudem kot najeksaktnije zaključke še ne domišljene in nedokazane hipoteze, ki jih bomo pobijali jutri z istim fanatizmom, s katerim danes ne moremo prehvaliti njih zveličavnosti. Ne trdim, bogme, da je ljudska prosveta nepotrebna; nasprotno, rabimo jo kakor vsakdanji kruh in bolj smo je potrebni, kakor naši sosedni narodi, ampak pretiravanje in mrzlična nerednost poraja več slabih kakor koristnih posledic. Vsak razvoj ima svoj logični tempo. Več sistema in več potrpežljivosti, tega nam še nedostaja. Zato hodi na slovenskih tleh tako grozno veliko „Homaisev“. Veda more postati nevarno orožje onemu, ki ne pozna njene pravilne uporabe in tudi ne stvarja nobenega protileka. Kakor je zastrepila Ema Rouault svoje srce z romantičnim leposlovjem, je zapeljala Homaisev praktični razum vsiljena poluveda v smešnost. Ampak to bi še ne bilo najhujše. Razen gospe Bovary in Homaisa slovijo kot nadaljne ilustracije polovičarske intelligence še Moreau (Éducation sentimentale) ter Bouard in Pécuchet. Vsi se odlikujejo po neplodnem premišljevanju, vsi so nezmožni odločnega čina, ker jim je vzela poluznanstvena analiza vse biologično nujne iluzije in jih pogrez-

nila v pesimistično razpoloženje, ki jim razjeda počasi vse življenske energije. Zato so ti ljudje nezmožni ne istinite sreče, ne ljubezni, ne vdanosti, so nezadovoljni s samimi seboj in s celim svetom, so preenostransko cerebralni, samo premišljujejo. Ema premišljuje vedno o novih ljubezenskih paradizih, Moreau o svoji učeni slavi, Bouvard o tisočerihi teorijah, Salammbô o Tanitini naklonjenosti, Tebaiški puščavnik pa razglablja venomer o svojem Bogu ter svoji moralni popolnosti; tako zgrešijo vsi najnaravnejše življenske cilje. V Homaisu so poosebljene i one lastnosti modernega poluizbrazenca, ki obstoje v nezmožnosti relativitetnega pojmovanja, atavizma, podedovanega iz srednjega veka, ki je nadel le času primerno masko. To je žeja po absolutnosti. Včasih je počivala absolutnost v Bogu, dandanes v vedi. Nekoč je gospodovala božja Previdnost, v naših dneh je Vzročnost in infinitum absolutna vladarica. Človek je menjal le sredstva, cilj njegovih tajnih želja pa je še vedno isti. Vse, kar je zahteval človek v primitivnejših časih od vere, zahteva v moderni prosvitljenosti od vede. Sodobni svet je še zaverovan v metafizične pojme kakor Pravica, Resnica, Smoter, Zakon itd. Glavni idol pa je Napredek, grešni kozel vse laži-kulture. Ne absolutni napredek, o tem navadni zemljani še nimajo dosti časa razmišljati, ampak napredek kot sredstvo k sreči, kakor da je poslednja le obratna stran prvega. Do disociacije tako svojevoljno zvezanih pojmov se ne povzpno niti mnogo višje inteligence kakor je Yonvillski lekarnar. Samo da kaže poslednji tako slepo prepričanost, združeno s toliko intelektualno skromnostjo in zatelebanostjo vsiljivosti, da more učinkovati samo humoristično.

Kakor je Homais pravi portret nekega lekarnarja, ki je izvrševal svojo obrt v Flaubertovih časih v Rouenski okolici, je zgodovinsko resnična tudi cela legenda romana „Madame Bovary“. Dogajala se je v Ry, zakotnem normanskem mestu. Krajepisni popis, ki ga podaja Flaubert o Yonvillu, odgovarja popolnoma istiniti pokrajini v Ryju. Mučenik zakonske nesreče se je imenoval Delamare. Toliko zveemo že od Flaubertovih prijateljev. Gospa Maeterlinckova se je hotela prepričati sama. Romala je v Ry, našla ne samo med starejšimi ljudmi še dobro ohranjen spomin na ubogo Delfino (Emo Bovary), njeno nezvestobo, smolo in zastrupljenje, v Bovaryjevem domu je bilo še vse na starem mestu kakor v romanu, da živi celo še Emina služkinja Augustine Ménage, ki potrjuje resničnost glavne tvarine Flaubertovega romana. Gotovo ne neinteresantna okoliščina toli slavnega umotvora!

V pripovedovanju Emine usode je dosti Flaubertovega svetovnega nazora, posebno njegove negativne strani. Zakonitost njene duševnosti ima morda zato tako enostavno logiko, ker se nanaša bolj na biološko smer. Mutatis mutandis pa vidi Flaubertov pesimizem uspeh vsega človeškega prizadevanja v nihilistični brezupnosti. Ako Ema Bovary ni mogla strpeti v mejah zakonske solidnosti, če jo vabi k Flachette in ako išče pri Leonu dopolnjenje svojih sanj, ne pade vsa odgovornost le nanjo. Pri uršulinkah, ki ji niso mogle nadomestiti materinega vodstva, kjer se je dolgočasila v samostanski samoti in zastrupljala svoje srce z vsem štivom, ki ga ji je slučaj priigral v roke, moramo iskati pravzroke njene usode. Vse okoliščine njene mladosti so ustvarile malo po malem neko duševno dispozicijo, kateri je manjkala odločnost in ni bila več zmožna upirati se sugestijam z romantičnimi ideali prenasočene domišljije. Ne more se lahko reči, da je prišla Ema od uršulink kot pokvarjeno dete. Kakšna krivda je v tem, da je sanjala o krasnem čustvenem življenju, si ustvarila po svojem snu podobo ljubezni, katero hoče doživeti, in ako hrepeni njena deviška radovednost po razkošju, bogastvu in sreči? Ko je končana njena vzgoja, je Ema nežen in senzitiven značaj, kakor malo junakinj v vseh literaturah. Milieu je oni činitelj, ki opustoši vso lepo nadarjenost. Milieu je kriv, ako so padle lepe sanje v blato in ako se vrže Ema kot žena prvemu ljubimcu v naročje, ki ga ji donese usoda. Potem seveda njena domišljija ne pozna več meja, tako da mora drveti od padca do padca v svojo pogubo. Charles Bovary je bila preuborna osebnost za njeno čustveno bogastvo. „Ah, če bi bila mogla v cvetu svoje krasote, še predno jo je oskrnil zakon, postaviti svoje življenje na kakšno silno in odkritosrčno srce, tedaj bi se bile tu krepost, nežnost, strastnost in dolžnost združile v eno in ne bila bi stopila nikdar raz teh vrhuncev sreče,“ pravi Ema v skesani uri, ko zasluti, da leži spolnitev njenih želja za nedosežnimi obzorji.

Ema Bovary je plod utrujene civilizacije. Poznoromantični pesimizem, ki šteje v Flaubertovem dnevniku toliko klasičnih strani, izvaja zadnje posledice svojega svetovnega nazora, absolutno nepremostljivost nasprotju med realnostjo in mišljenjem. Roman „Madame Bovary“ je ena najpopolnejših parafraz Eklezijastovega izreka, pesimistična slika naše obupane nedostatnosti. V tem romanu je hotel osmešiti Flaubert, kar je častil še na tihem in skrival kot nepripoznan ideal. Kakor Cervantes v Don Kišotu izrodke viteške dobe, je osmešil pisatelj „Madame Bovary“ logične posledice

romantične tankočutnosti. To je F. Brunetièerejev izrek, in ne da se reči, da pretirava. — Ema Bovary je tipičen slučaj nevsporednosti med čustvom in realnostjo. „Občni zakon vesoljnega človeškega stvarstva je,“ pravi Flaubert, „da užitek ne odgovarja nikdar hrepenenju.“ Enako se glasi temeljni stavek vseh romantičnih struj, kar jih šteje svetovna literatura. Nobeni naporji ne morejo nasiti absolutnih doživljajev žejne domišljije in odtod ono fatalno čustveno trpljenje. In vendar ne more premagati človek svoje vere v najvišje možnosti in v napredek, ker temelji v biološkem našem ustroju, kakor je ni premagal Flaubert kljub svoji znanstveni metodi. Čim večje so naše umstvene pridobitve, tem večje je naše trpljenje. Od časa do časa se nam sicer dozdeva, kakor da se približuje razodetje svetovne in čustvene uganke, ali takoj se moramo uveriti, da je razdalja le večja. Vsled te večne, v našem mišlenskem ustroju pogojene, večne iluzornosti vidi Flaubert prihajati „čas, ko bode nadomestilo človeku njegovo ljubezen do človeštva nekaj širšega, višjega. In to bo ljubezen do ničevnosti“. (Corr. II. 309.). Flaubert je videl v svoji lastni usodi usodo vesoljnega človeštva. Nespremenljivi biološki zakon zahteva, da skonča vsled nesorazmernosti med razumom in realnostjo vse prizadevanje z neuspehom, ali pa da se odvrne po morebitnem uspehu želja vsled prenasíčenosti od spregledane himere. V enem in drugem slučaju ostane samo glupa vsakdanja bornost in malenkostna ničevnost realnega žitja. V tem oziru ne more zaznamovati svet prav nobenega napredka. So bili li Hamilkarjevi vojaki manj glupi kakor dolgočasna družba na Bovaryjevi ženitvanski gostiji, učeni Tebaiški mistik manj slepoveren kakor Homais? Da uteče tej „plehkosti sedanjih časov“, se je zatekel Flaubert v orientalsko preteklost. V romanu „Salammbô“ je pričaral vso operetno krasoto kartaginskega veličastva in naslikal v „Tentation de Saint Antoine“ versko vzhičenost prvih puščavnikov. Ali tudi v antiki je našel le potrdilo, da je bila tedanja slava in sreča sama ničevnost, da je bil isti strah in trepet konec najboljšega truda in da človek ni znal nikoli, ne kot barbar, ne kot civiliziran učenjak, preobraževati sveta po svojem srcu in svoje srce ne po volji svojih želja ter da je od nekaj človeško prizadevanje le ničemurno počenje brez haska in cilja. Vse glavne osebe v Flaubertovih romanih so ilustracije radikalnega njegovega nihilizma. Flaubert ne tarna ne z eno besedo na nobeni strani. Nasprotno! Z nebeško krasoto in rahločutnostjo niza ljubezenski prizor na prizor, razkriva s sigurno roko kirurga tajna hrepenenja, obsvetljuje dogodke

z romantično milino ter zapravlja neizčrpne stilistične dragulje za najmalenkostnejše opise in epizode. A vendar štrli, kakor na Goyevi sliki mrlič izpod nagrobnega kamna, na katerem je zapisano „Nada“ — nič ni —, izpod cvetja povsod mrtvaška glava in vse se konča v potrti melanholiji. — Stvarno Flauberta življenjski dogodki njegovih junakov ne zanimajo. Roman „Madame Bovary“ je edino le plod njegovega heroizma. Po šestletnih mukah je izvil svojemu temperamentu ta mojstrski umotvor, „ki ga je prisilil zlesti v kožo ljudi, ki so mi zoprni, in v katerem ni vsega tega, kar mi je drago“. Pisatelj smatra življenjsko dogajanje za glediški prizor in se opominja, da naj ne pozabi, „da dogodki sveta in njegovega lastnega obstoja nimajo druge koristi, kakor da nudijo slovstveniku kakšne iluzije za opisovanje in snov za umetniško delo“. „L'art est la recherche de l'inutile!“ Umetnost je iskanje brezkoristnega.

Morda ni izven zveze, ako se spomnimo ob priliki Flaubertovega nihilizma še novega filozofskega pojma z zelo moderno legitimacijo, ki pa je našel dozdej povsod vljuden sprejem in se bo nemara obdržal. Sicer je pa to le nov pojem za prastaro dejstvo. Njegov oče, francoski filozof-idealist Jules de Gaultier, mu je s svojo elegantno ljubeznivostjo prismehljal nekako meščansko pravico med srditimi njegovimi tovariši-pojmi iz Kantove in Comteove dobe. Po desetletju svojega obstanka je dospel pojem bovarizma že do nekakšne slave in užival posebno med literarnimi kritiki precejšnje uvaževanje. Bovarizem je psihološko dejstvo, da se pojmuje in spoznava človek drugačnega, nego je v resnici. Hoče li subjekt-človek spoznati samega sebe, se mora razdeliti na subjekt in objekt. Po formuli bi spoznal v tem slučaju polovico svoje bistvenosti, ki je pa med tem že pretekla, tako da spoznanje ne more nikdar odgovarjati istini. Če bi se hotel spoznati popolnoma, bi se moral deliti glede preostale neizvestnosti v vedno manjših polovinah na subjekt in objekt, ali popolnega spoznanja bi vseeno ne bilo mogoče doseči. Isto se dogaja v spoznavanju zunanjih predmetov. Človek se mora torej že po svojem psihološkem bistvu spoznavati vedno drugačnega, nego je v istini. Socialni, gospodarski in idejni milieu podpira to duševno razpoloženost, vzgoja jo ima v svojem programu in druga nagnjenja, posebno posnemajoči nagon, znajo razviti v človeku bovarično lastnost do te mere, da pozabi na lastno osebnost in se stavi v službo mu čisto tuje, namišljene osebnosti. Pod vplivom pretirane bovaričnosti in s pomočjo kateregasibodi občudovanja, interesa ali čustvene enostranosti, hoče igrati človek

drugo vlogo, kakor mu jo je določil socialni in dedični determinizem, spravi svoj značaj v neskladje z naravnimi njegovimi predpogoji in se smatra za drugega, kakršen je. Zdrava mera bovarizma je potrebna in koristna, ker spodbuja naše energije, kar ga je pa preveč, rodi smešnost, če ne tira človeka že v pogubo. Kakor izgubi posameznik vsled miljeja in vzgoje mnogo na svoji originalnosti in postane drugačen, kakor zahteva njegova narava, velja bovarično načelo tudi za cele socialne skupine, narode in plemena. Kar imenujemo v vsakdanjem jeziku socialne ali narodne ideje, ideale, težnje ali kakorkoli, so abstraktne podobe, porojene od bovaričnega razpoloženja. Odnosaji, v katerih so nastale imenovane ideje, se spreminjajo hitreje kakor mišljenski toki, nove socialne skupine pa pretvarjajo od prejšnjih generacij sprejete ideje po svojih egoistnih namenih, jih ne razumejo več v njihovi originalnosti, ali pa se drže le zunanosti starih načel, ki ne odgovarjajo več novim potrebam. Socialne skupine se pojmujejo za drugačne, kakor jih kaže njih istinito življenje. Vse to so stare resnice, ki ne uidejo tudi skromni pozornosti. V to poglavje spada vse, kar slovi pod imenom dinamike iluzionizma v zgodovini, najsi bo že verskega, nramnega ali socialnega značaja. Nemci imajo za to pripraven izraz „Wahn-ideen“.

G. Flaubert ni imel namena, dokazovati v svojih romanih kakšno psihološko teorijo. J. de Gaultier je posnel po junakinji njegovega glavnega romana le strokovni izraz za sicer splošno znano psihološko dejstvo. Flaubertova genialnost obstoji mnogo tudi v tem, da si je bil popolnoma svest svoje po vzgoji in miljeju stopnjevanje bovarične narave, se boril žnjo do konca dni, ji bil venomer za petami in jo opisal v „Madame Bovary“ in drugih romanih kakor nikdo pred in za njim. Ema Bovary se vmisli v ideal „edine ljubezni“, ki naj obsega vse vrhunce razkošja, precenjuje svoje energije, pozabi na svojo realno determiniranost, se lovi za namišljenim fantomom, se preračuni v sredstvih, se nakratko spozna drugačno, kakršna je, in ko je dosegla višek blaženosti, pripozna, „da ne občuti nič posebnega“. Bovarična pretiranost upropasti tudi Salammbô, ko smatra naravne nagone svoje deviške dozorelosti za mistično ljubezen do skrivnostne Tanit, častihlepnega Moreau, ko si postavi cilje, ki presegajo njegove zmožnosti, pisarniška uradnika Bouvarda in Pécucheta, ko se zasanjata v najširšo univerzalnost, medtem ko nista kos niti posameznim problemom, in bovarična je tudi mistika sv. Antonija, ko si domišljuje, da je

dosegel po modroslovnih blodnjah končno neposredni stik z božanstvom. Bovarizem je tudi vzrok Homaiseve smešnosti. Flaubertovo delo bi mogli smatrati za vrsto prikazov, kako destruktivni so učinki s a m o cerebralne kulture in kako idejni napredek ne pospešuje samo socialnega blagostanja, marveč tudi razpad duševne narodove konstitucije in dekadentno anarhijo. —

Kljub petdesetim letom, ki so potekla od prve izdaje „Madame Bovary“, se najdejo še dandanes in se bodo našli morda tudi to pot med Slovenci ljudje, ki bodo vzdignili svarilni prst in videli v romanu vse polno nemoralnosti. Ne more se jim zabraniti, da zadoštijo svoji etični hipertrofiji in moralnemu bovarizmu. Ta socialna patologičnost koreni pregloboko, da bi nas mogli presenetiti njeni pojavi. S takšnimi ljudmi je imel sitnosti že Flaubert sam. Državno pravdnštvo mu je naprtilo radi „Madame Bovary“ proces, kakor se je zgodilo Sokratu, „ker pohujšuje...“ itd. Porotniki so ga sijajno rehabilitirali z osvobojenjem. — Malo je romanov s tako visoko moralnostjo kakor baš „Madame Bovary“, moralnost višje vrste, ki predočuje z znanstveno natančnostjo razvoj in pogubonosni konec pregrehe. Flaubert sam ne sodi nikdar, ali kdor ni zmožen, zaznati sam etične vrline njegovega pripovedovanja, pri tem je najstrožji moralni katekizem zaman. Da bi bil vtihotapil Flaubert v roman etične sentence, bi bil roman pridiga in ne umotvor.

Ivo Peruzzi:

V večerni čas . . .

V večerni čas gre v polje pot
in z grička zvon zaplaka v mrak,
od žit zaveje dih mehak,
kot da bi mimo šel Gospod . . .

Ob roki ti . . . Kje svet je, bol,
kje težka kletev mračnih dni? . . .
Na grudih belih mak žari,
v očeh blešči neba prestol.

Ivan Zorman:

Božična razstava v Jakopičevem paviljonu.

Kataloga razstava ni imela, nekaj slik tudi ni vztrajalo do konca v paviljonu in udeležba razstavljalcev je bila mala; tudi z „duhom časa“ ni šla: nobenih viharov, šrapnelskih raket, slavnih vojskovodij! „Božična“ pa samo slučajno, ker bi lahko bila jesenska ali poletna. Kakor njene prednice je bila podčrtana z neprijetnim občutkom eksistiranja brez eksistence, z notranjo tesnobo takega značaja, ki ga slike, po nobenih postavah ne spadajoče v umetnost, profanirajo in mu izpodnašajo še idealna tla. Šaj kljub improvizaciji za silo je prispevala razstava h konstatiranju razvoja v „prodiranju“ članov nekdanjega umetniškega kluba „Save“. In to je tudi edino zadoščenje za nevoljo in ženiranost, ki spremljata obiskovalca iz oddelka v oddelke. Če bi ne vladali ti šembiljsko hudi časi, bi bilo kljub nevarnosti pogrevanja nemogoče vzdržati se na novo sestavljenih kreganj in dobrih nasvetov; tako pa naj skromna misel na Prešernova „vremena Kranjcev“ obvaruje razstavo prepotrebni pridig. Smatramo jo za zaključno potomko idealno zasnovane ideje, priznanje za kulturni pomen dobi s prednicami vred, ko bodo „milši zvezde sijale“; ponovimo le tukaj splošno karakterizacijo posameznih razstavljalcev. —

Rikarda Jakopiča je zastopala od zadnje razstave sem v smeri njegovih eteričnih in nematerijelnih barvnih sanj „Speča deklica“, podoba finese in milobe, v pokrajinskem žanru pa „Zima I.“ in „Zima II.“; prva lahkega, hipnega vtisa, druga učinkujoča s silo težko židane rute, ki s šelestom fizično vtaplja v razkošje. Pa je Matej Sternen dobro zastopan poleg njega, da obvaruje pred popolno predajo v mehke niti lepega Jakopičevega čara in brani ter uveljavlja tovariše. Zadostuje zgolj večja „Ulica v Trogiru“, da je s par gestami, s par polnimi toni, brez detaljne razlage doprinesen dokaz za neobhodno potrebo in pomen nevsiljive, latentne kompozicije, za prepričanje pravilnosti nasproti barvi in obvladanje ravnotežja med obema. Manjša „Ulica v Trogiru“ je didaktičen pendant v ožjem obsegu. „Pri toaleti“ potegne spomin samovoljno paralelo za barvno-tehnični izraz s smerjo, kakor so ga zastopali v zadnjem času na razstavah prednji nemški slikarji; predvsem suverenost nad tonom, ki mora risati, modelirati, dosežati z malim žarom dober, popoln rezultat. Že znani „Tulipani“ vsebujejo isto težnjo, in če bi jih že s

sliko ne krstili, so pa popolna študija, brez ozira na dobroto vonja ali salonski pomen nežne rožice. Nasproti pa zopet razstava ni imela narurnejše atmosferske slike, nego je bil tudi že znani pejzaž „Na Krasu“. — Ivan Vavpotič je z ozirom na motive enako zastopan, krajina in figura, zase in v kombinaciji, v koloritu in sili izraza pa kakor Jama čisto različen. Bodisi da je bilo zasnovano veliko platno „Delo v Ljubljani“ že takoj spočetka ad usum Delphini, vedno pa je osnovni povdarek dovolj značilen za vsa druga dela: narobe od Sternena je barva, njen efekt, napetost njenega bleska gospodar nad Vavpotičem. Panoramska, prazna struga Ljubljane ga je s senčnim ospredjem enako zanimala risarsko, kakor od solnca ožarjena delikatna fasada frančiškanske cerkve in hiše na desni slikarsko: nebroj detajlnih potegljajev in pisanih kompleksov mu pomaga do lahkotnega ravnovesnega učinka. Sila izraza je vzdržana s kompozicijo, barva ima neprisiljeno vlogo nazornega pouka; da njegova velika platna ugodno izpadajo, je zasluga njegove virtuozne tehnične spretnosti v rabi čopiča. „Dama s papigo“ je ob dobrem interijerju „Piranskega doma“ in učinkovitega velikega „Pristanišča“ akademičen rezultat zapeljivega in preznanega motiva. Njegove „Rože“ sem imel v mislih pri Sternenovih „Tulipanih“, vsaj za polovico sem tako zanje prepričan, ker jih je predčasno odnesel kupec. Matiji Jamini moči s posebnimi razmotrivanji do živega. Njegove slike so po svoji temperirani skali in vzdušju zase tipičen svet, ki mu ni najti para v elementih Jakopičeve ali Sternenove ali Vavpotičeve umetnosti; zveza mirnih tonov učinkuje z izredno ubranostjo, ki je podprta z monumentalno enostavnostjo motiva, z dekorativnimi ploskami ali pridušeno žarkostjo gorkih tonov. Ob strani večjih temperiranih platen učinkujejo slike majših formatov, kakor „Cottage“ in druge z veselo poskočnostjo nezabrisanega stika z živim koščkom nature. Če ima lahka lirična ubranost sploh kaj odmeva v slovenski duši, potem mora biti Jama s svojimi umotvori njen prvi ljubljeneec. — Dosleden v zasledovanju in izvajanju tipičnega naseva je poleg Jame Peter Žmitek, dasi dosega njegovo ubiranje nasprotne učinke; dočim je Jamova ubranost pogojena od notranje intenzivnosti barve, Žmitkova harmonizacija podreja motiv vijoličasto-rdečkastemu tonu, ki je nekaj vidni izpoznavalni znak vseh njegovih del. Slika „Na trati“ je eksemplar za pretiranje v tej smeri, dočim je na sliki „Ob Sotli“ dosežen presenetljiv, dražec efekt; pendant k tej sliki, „Mejniki“, pa demonstrira poleg tega še tipično stiliziranje in je zanimivejši za razvoj, nego za zaključek v tem iskanju; tudi na ostalih Žmitkovih delih je razvoj zanimivejši od rezultatov.

Sašo Šantla bi posebe ne obravnavali, pa je mimogrede slučaj za par opazk. Težko je namreč zanimati se za slike, ki so v vsi naglici naslikane in z dvojnim pomanjkanjem: spretnosti ter resnosti; zakaj vsega tudi „impresionizem“ ne prenese! „Morsko pristanišče“ mora biti v naturi obdelave vreden motiv, pa pod Šantlovo roko je postal velika obtožba zoper njega: brez študija, s smelo površnostjo je improvizirana vrsta hiš z „impresionističnimi“ okni (na slepo srečo nanese lise z barvo, ki je slučajno na čopiču), z barkami klavrnih konstrukcij ter še klavrnějšíh čopičevih odtisov in morja, ki se mora pokoriti nasproti vsem optičnim odbojnim zakonom nebrzdanim potegljajem nestrpnega slikarja. Solnčni zaton v morje je res najbolj vzdihovpoln dogodek na svetu, pa kljub temu mnogokrat estetično neokusen v barvah in zelo banalen, kakor ga je n. pr. Šantel naslikal; poetična vznemirljivost na paleti hitro zvedeni in nesrečna rekvizitna barka, odsev solnca iz surovega masla z vso pisano žarečnostjo morja in neba ne priključuje božanstvenosti trenutka, niti ni stvar prikladna za solidnega kupca; mnogopreje „Študija“, ki se lahko pokaže znancu kakor „nekaj od Šantla“. — Pri F. Klemenčiču ni življenja; mali študijski glavi sta slikici brez vsakih drugih ambicij, večji pejsaži le poskusi, obdelani v lenih tonih, ki jim prosejajo vzori; zakaj samo to melanholiziranje po platnih, v Ljubljani in okolici imamo solnca, ostrosti dovolj, oblačna in vedra néba, kar še vse ni bilo z veselo paletto obdelano! Da ni ubit ton edino zveličaven za pejsaž, dokazuje Ivan Franke s kolekcijo starših in mlajših pokrajin ostrih obrisov ter svežih barv in seveda — tudi z lepo kulturo barve. Njegovim portretom lahko da podobnosti ne gre odrekati, tem lažje pa umetniško vrednost, že spričo velike in izdatne konkurence v fotografskih ateljejih. M. Gaspari v zasnovi ter izdelavi ni spremenil tira in kolorirane risbe so tako ugajale, da so se našli kupci zanje. —

Frana Tratnika grafična risba „Delo na polju“ je nov člen v njegovi kolekciji človeške bolehnosti; kompoziciji pripomorejo brezprehodni kontrasti svetlih in senčnih ploskev v zvezi s patetičnimi gibi figur monumentalnih obrisov do dušeče teže in neznane somornosti. — Diletantstvo Sr. Magoliča je toliko, da ni mogoče najti izhodišča, kjer bi se dalo morda kaj rešiti. Bistven znak slik so pač okvirji in na platno nanešene barve, ker drevesa in hiše in hiše in drevesa niso niti fantastično zamišljene niti skozi kak temperament vidna natura, nebistven znak pa fiksna ideja, da je moči biti umetnik, ker ti na svetu res eksistirajo, in ker napeto platno

prenese vsako količino nekulture barv, vsak „motiv“, vse slabe sladkarije, vse „misli“ in „kompozicije“ lastnega in tujega proizvoda. —

Po kotih razstavnih oddelkov so bili videti Zajčevi osnutki in vaze, znane že iz prejšnjih razstav, malopomembna soha iz lesa F. Ropreta ter regulacijski model okrožja novega Frančiškanskega mosta. Arhitektura mostu je proti stranskim hodnikom pretežka; ker bo zožena struga vplivala kot kanal, bo treba velike pažnje, da se ne poveča vtis tesnobe s premasivnimi betonskimi ograjami, kandelabri itd.

Ivan Albreht:

Begunci.

V očeh jim strah gori
in lica gloda jim bolest.
Tako beže, gredo
in sami ne vedo,
kje konec bo njihovih cest . . .

Daj roko, brat,
da bo obema laže —
a brata ni.
Tam, daleč tam doma
v krvi leži.

A živi vsi beže
in plaho se ozirajo,
kot gledali bi venomer,
kako povsod grobovi
pošastno se odpirajo.

Kam, oče, kam?
A oče več ne čuje . . .
Oj, mati, sladka mamica! —
Joj, v takih dneh
še mati nima več srca.

Smrt senči jim oči
in vsi se tresejo bledi;
kot bi na sodni dan prišli.

L. Pintar:

O krajnih imenih.

Še eno razlago Celovca moramo vzeti v pretres in jo primerno zavrniti. Prof. Baudouin je bil svojo notico o Celovcu v Arch. f. slav. Phil. XXVI, 160 približno takole začel: „Če slišiš slovensko ime koroškega glavnega mesta, se spomniš seveda pridevnika *цѣлъ* (heil, ganz). Ta etimologija pa ni prava. Pismena slovenščina je namreč sprejela krajno ime Celovec iz tistih narečij, ki soglasniško zvezo **cv** v nenaglašenem zlogu izpreminjajo v prosti **c**. V tistih narečjih pa, ki začetni **cv** tudi v nenaglašenem zlogu pridržijo (na pr. v tolimščini), se glasi slovensko krajno ime za Klagenfurt — le *Цвѣлоуц*, ki je prav gotovo po etimologiji soroden z glagolom „cviliti“. Tako se je bila nasnovala Baudouinova razlaga. — Neveljavnost vsake etimologične sorodnosti z glagolom „cviliti“ sem pozneje precej obširno dokazoval in mislim, da tudi do zadostne verjetnosti dokazal, toda priznalno sem pripomnil na 638. strani istega letnika Archiva: „Da se mora izvajanje krajnega imena Celovec iz pridevnika „cěl“ (integer) odkloniti, v tem mislim, da bo vsakdo Baudouinu rad pritegnil“. — —

Eden izmed tistih, ki so se svoj čas ozirali na to razlago, je bil na primer Fric Pichler, ki je v svoji razpravi „Von Glan- und Furt-orten im besonderen von Klagenfurt“ natisnjeni v Karl Weinholdovi „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde“ VII, 421 izrekel mnenje: „Clov'c bezeichnet etwas Ganz erhaltenes oder Vollständig gebliebenes.“ — Ni ravno lahko izprevideti, kaj si pravzaprav oni, ki izvajajo Celovec iz pridevnika „cěl“ (integer), češ da je nekaj celotno ohranjenega in v popolnosti obdržanega, pri vsem tem mislijo. — Morda hočejo s to podmeno namigniti na pojem „celina“ (nepreorana zemlja, ledina, Brachfeld, Lehde), kajti pojmovanje „popolnoma ohranjen“ (t. j. po elementarnih neizgodah, kakor so potres, požar, povodenj, vojno pokončanje i. t. d. nepoškodovan) to pojmovanje pri določevanju krajnega imena na vsak način le po strani uhaja, kajti kraj dobi ime po prvotnih, ne pa po še le pridobljenih razmerah — in če bi je imel dobiti po še le pridobljenih, bi morale biti te na novo pridobljene razmere vsekako pozitivnega, ne pa samo negativnega značaja. — Tako ne gre torej in Baudouin ima prav, da etimologično izvajanje Celovca iz pridevnika „cěl“ nikakor ne velja. Kljub temu se je prof. Scheinigg (Archiv f. sl. Phil. XXVII,

146 nasl.) iznova oprijel te razlage, češ da je Celovec = terra integra, t. j. trdna, suha zemlja, na kateri se je mogoče naseliti, v nasprotju z močvirnato okolico, na kateri se ni lahko nastaniti. Tej razlagi Celovca iz pridevnika „cěl“ (ganz) sem se (Arch. f. sl. Phil. XXXI, 388/90) uprl s tehtnim pomislekom, češ da se moramo skoraj nehoté vprašati, čemu pa „celovec“, ali bi ne moglo zadostovati „célec“, kajti „-ov“ je pač sufiks, ki adjektivira t. j. ki tvori iz samostalnikov pridevnike in sicer iz moških imen živih bitij posesivne, a iz drevesnih imen snovne pridevnike, — toda „cěl“ je že sam adjektiv, ki torej adjektiviranja ne potrebuje in zato podaljšanja s sufiksom „-ov“ tudi ne prenese, Poskusimo to pokazati z nekaterimi vzgledi in paralelami. V Karavankah imamo planino z imenom „Golica“. To brez najmanjšega pomisleka radi priznamo za golo planino t. j. brez drevja in grmovja na gladki senožeti (Plet. I, 227: golica je gola strmina, kjer so gozd posekali). Če pa Pleteršnik par strani dalje (229) po Cigaletu in Janežiču ponavlja, da je „golovec“ = gol hrib (kahler Hügel oder Berg), — tedaj tega ne morem prav lahko verjeti, ker si ne znam jasno razlagati, čemu bi si bil pridevnik „gol“ privzel še sufiks „-ov“, ki sicer služi za adjektiviranje samostalnikov, — kar je pa že samo na sebi adjektiv, temu pravzaprav ni treba, da bi se še iznova adjektiviralo, — pač pa se kar direktno lahko posubstantivi s sufiksom „-ěc“, da dobimo „golec“, ki je pri Plet. (227) tudi pravilno zabeležen. V Sibiriji se imenujejo stožasti gorski vrhovi, ki se, brez vidnega rastlinja na pobočjih, le z grobljo in sipom pokriti dvigajo visoko nad gozdnato krajino drevorodnih tal, golci (гольцы), a ne golovci. — Svoje tozadevne pomisleke, ali je golovec res gol hrib (kahler Berg) ali pa gozdič mladega bukovja (Heisterwald), sem že enkrat izrazil v Ljubljanskem zvonu XXXII, 51 — in se jih od tedaj še nisem mogel otresti.

Med Hercegovino in Črno goro se razprostira planina Goštac (gen. Gôšca), ki se pa seveda ne dá primerjati z „goščavec“, ki bi ga pa naravno morali izvajati menda iz samostalnikov: goščava, f. ali goščavje, n. (Dickicht) — kajti to bi bila gušta, guštara, česta ali čestak (gusta šuma, densi frutices), kakor bi bil Celovec iz „cěl“ menda le „Cijelovac“ (??) —

Za Miklošičevo trditev (Vrgl. Gramm. II, 229): „-ov tritt auch an Adjectiva an und bildet dann Adjectiva, die sich von ihren Themen kaum unterscheiden“ sem pripoznal kot izjemi samo dva vzgleda, namreč „jal(ov)“ in „syr(ov)“; — vse drugo, kar Miklošič l. c. našteva, so samo po analogiji posesivnih pridevnikov prirojena pronominalia,

ki niso zmožna postavljene trditve zadostno utemeljiti, oziroma moje trditve, da se pristni pridevniki ne dajo s sufiksom *-ov* augmentirati, ker bi bil to nekak pleonazem v besedotvoritvi — pre-pričevalno izpodbiti. Kljub pridevnikoma „jalov, sirov“, ki bi se dala morda tudi kako drugače razlagati, se držim pravila, da bi bilo vsako augmentiranje pristnih pridevnikov s sufiksom „-ov“, ki ima moč adjektiviranja, čisto nepotrebno izobilje in nekaj brezsmotrenega v besedotvoritvi. Iz „čěl“ (integer) s sufiksom „-ov“ izvedeni „celov“ je tedaj po mojem mnenju pravi nestvor. — Ugajalo mi je, da je g. prof. moj razlog zoper njegovo razlago iz pridevnika „čěl“ pošteno upošteval in da ni dalje skušal umanjšati njegove veljave s kakim praznim zasukavanjem po vzgledu drugih pravdašev. Na vse zadnje bi bil utegnil reči: Če se pridevniki po tvoji trditvi ne dajo augmentirati s sufiksom „-ov“, pa se dajo s priponko „-av“, ki se potem v nenaglašanih zlogih pretvarja na oslabei „-ov“. Na takov prigovor bi seveda jaz bržkone tudi še kaj prigovarjal.

Če posubstantivim n. pr. pridevnik *rjāv* ali *šegāv*, dobim seveda pod vplivom naglasa jasne oblike *rjāvec*, *šegāvec*, če pa isto izvršim s pridevnikom *sájav* ali *kílav*, tedaj dobim pa *sájavec*, *kílavec*, pri katerih breznaglasni „-av“ oslabi na „-ov“, da čujemo: *sájovec*, *kílovec*. Toda iz teh vzgledov razvidimo, da bi tako razlaganje pri Celóvcu ne moglo obveljati, ker je pri tem krajnem imenu ravno srednji zlog naglašen, oslabevanje od „-av“ na „-ov“ pa velja le pri breznaglasnih zlogih. Torej to ne gre, že iz vnanjih razlogov ne. Pa bi se dobil morda tudi še kak notranji razlog iz pomenoslovja. Vondrák v svoji primerjajoči slovanski slovnici (I, 409) uči, da sufiks „-av“ na pridevnik pritaknjen izrazuje neko nižjo stopnjo dotične lastnosti, da je n. pr. *belav* = nabel, belkast (*weißlich*), t. j. ne popolnoma bel — in *črn av* (*schwärzlich*), da je načrn, črnkast, približno črn i. t. d. — Pri tem pogoju pa takoj tudi izprevidimo, da pridevnik „čěl“ kot absoluten pojem ne more biti zmožen kakega stopnjevanja in vsled tega tudi ne augmentacije s sufiksom „-av“. — Kar je celo, je celo — in kar je načeto, je načeto — bolj ali manj celo pravzaprav biti ne more. To je tisti notranji razlog, ki se odločno upira podaljšanju pridevnika „čěl“ s sufiksom „-av“. —

Pa če ta ne velja, utegnil bi prigovarjati kak pravdaš spet od druge strani, češ da zanikavam jasno izpričane oblike, ko trdim, da se adjektiv „gól“ ne dá podaljšati s sufiksom „-ov“, da bi dobili „golov“. Zdaj pa pogledjmo v Broz-Ivekovićev Rječnik hrvatskoga

jezika (I, 322) ali pa v Vondrákovo primerjajočo slovansko slovnico (I, 413); na obeh mestih dobimo jasno zabeleženo: „**golov**, omnium rerum inops“. — Na, zdaj si jo pa iztaknil! Čemu modruješ toliko, rajši bi prej vse natančno pregledal in se o stvari natančno informiral, predno nastopiš z drzno trditvijo, da izvajanje „golovca“ iz pridevnika „göl“ ni dosti verjetno, — pa da se pravilno pridevnik „göl“ direktno posubstantivi na moški samostalni **gol**ec in na femeninum **gol**íca. Kdo si še upa trditi, da **Gol**íca v Karavankah po veljavi svojega imena ni istovna z ljubljanskim **Golovcem**? — — — Tako hitro pa še vendar ne mislim odstopiti od svoje teorije ter sem še vedno tega mnenja, da se pridevniki s sufiksom „-ov“ ne adjektivirajo, ampak samo samostalniki, ki dobe s to priponko, kakor je bilo že ponovoma povedano, pomen ali snovnih ali svojilnih pridevnikov. Zgoraj omenjeni „golov“ tudi ni pridevnik, ampak pravi samostalnik: **gol**ôv, **gol**ôva, m. **gol** človek, der Habenichts, človek brez imenja. Vondrak na navedenem mestu o tem sufiksu „-ov“, ki se je v srbohrvaščini najprej pojavil pri izposojenkah iz madžarščine prevzetih, pravi, da je to nekak kompromisni sufiks, obstoječ iz tujega „-o“, ki se je pridružil mnogobrojnim domačim tvorbam na „-v“ — Iz madžarskega „lopó“ (tat) imamo **lòp**ôv, iz „akó“ (vedro) **ák**ôv, iz „vágó“ (kosír ali sekač, ki se z njim seče trstikovje) **vág**ôv (Messer zum Schilfschneiden) iz „zsidó“ (žid) **žid**ôv (Jude), iz „ásó“ (železna lopata) **áš**ôv, iz „biró“ (selski starejšina) **bir**ôv, iz „hintó“ (kočija) **hint**ôv i. t. d. — Jaz bi si tolmačil postanek tega sufiksa z vrvanjem zevozapornega „v“ v oblikah: **lopo**(v)a, **lopo**(v)u, **lopo**(v)i i. t. d., češ da se je ta zevozaporni „v“ iz zavisnih sklonov preselil tudi v nominativ, prav tako, kakor če bi n. pr. iz genetiva „**biroja**“ izkombinirali nominativ „**biroj**“ (das Bureau) namesto prostega „**biró**“. Prav trdna in zanesljiva se morda ta razlaga vsakemu ne bo zdela, pa sem že zadovoljen, če se spozna vsaj za nekaj razlagi podobnega. Pa da se vrnemo še enkrat k tem iz madžarščine izposojenim samostalnikom na „-ov“, kakor so n. pr. **árd**ôv (sod), **lát**ôv (mitničar, iblajtar), **sáb**ôv (krojač, krpar) i. t. d., moramo še dostaviti, da so se po njihovi analogiji ponaredile še tudi nekatere domače tvorbe n. pr. iz pridevnikov „**gol**, prazen“ (t. j. reven, nepremožen) imamo samostalnike „**golov**, praznov“ (der Habenichts), iz nitko (nihče) pa nitkov (der Niemand) in galopirati se pravi na skakov jezdi. —

Te oblike na „-ov“ so torej samostalniki, ki jih ne smemo mešati s svojilnimi in snovnimi pridevniki. Iz pridevnikov „**čel**,

gol“ dobim s sufiksom „-ov“ le samostalnike „čelov (poljub, Kuß) in „golov“ (nemanič, revež), ne pa zopet pridevnikov; in če samostalnike podaljšam s sufiksom „-ec“, jih samo deminuiram, tedaj bi pa bil celovec = poljubček in golovec = revček. Tako pridemo do čudnih imen, ki se nikakor ne prilegajo v okrožje lokalnih pojmov. Pri tem nas pa deminutivum prav nič ne moti, vsaj imamo tudi med krajnimi imeni manjšalnice n. pr.: Hribec nad Puštalom pri Škofji loki, Homec pri Kamniku, Dvorec pri Boštanju pa razne Gorice, Goričice in Gmajnice. Glavna stvar je, da so imena lokalnim pojmom prikladna, česar pa o poljubku in revežu ne moremo reči; pa naj bi bila ali pomanjšana ali povečana, med lokalne pojme ju ni mogoče uvrstiti. —

Če pa vzamemo krajni imeni „Golovec, Celovec“ zase v pretres, sklepamo po drugih analogijah, da mora v tem slučaju sufiks „-ec“ prevzeti funkcijo substantiviranja. Če sta pa „golov, celov“ substantiviranja zmožna pridevnika, morata biti pač „gol, cel“ zopet samostalnika in po mojem mnenju tudi sta, namreč gol (Buche) in stvol Halm). Iz teh dveh samostalnikov dobimo s sufiksom „-ov“ snovne pridevnike „golov, stvolov“, ki so v krajnih imenih „Gólovec, Stvolóvec“ primerno posubstantivljeni. Za Stvolóvec ali Steblóvec (Rohrgebüsch, arundinetum) imamo pa tudi dve mogočni priči, namreč Cvelovec v tolminščini in pa Ceblovec v ziljansčini. Celovec iz „čel“ (integer) pa nikakor ne drži in ne drži, — ker se pridevnik „cel“ s tistim „-ov“, ki pridevnike stvarja, družiti ne dá, — samostalnik „celov“ (Kuß) bi pa bil s „celovec“ v istem razmerju, kakor poljub s poljubeč (Kußchen), sufiks „-ec“ ga ne more spraviti med lokalne pojme, samo pomanjšal bi ga. Naposled bomo le morali verjeti, da je „regio adundrina“ pravilno le „regio arundinea“ ali „arundinetum“ (stvolovec, das Geröhricht) in ziljanski „ceblovec“ (steblovec, das Gestäude).

Dr. Sketova pisma iz Bosne.

Priobčil J. Wester.

(Konec.)

Na Romanji planini, 6. okt. 1878.

Ravno doli pod pečinami na lepem travniku je stal polk Molinari¹ in 9. lovski bataljon. Razdelile so se jim svetinje hrabrosti nasproti istim pečinam, ki so se pred enim mesecem morale z orožjem v roki iztrgati iz turških rok. Vsi vojaki so z gromovitim klicem pozdravili tiste, ki spe mirno spanje pod čermi Romanje planine. Naši vojaki so ostali v Sarajevu, kjer so se jim na ravno isti dan razdelile svetinje. — Da je naš polk 37, Marojčić 33 in Belgijski 9 svetinj prejel, Ti je po „Slov. narodu“ znano, kamor sem to razmerje naznanil. Zdaj pa še reci, da se nismo Slovenci dobro obnesli!

Danes 6. oktobra nadaljujem. Nedelja je, tri popoldne. Ti se kje pri jezeru ali na Križni gori sprehajaš in zabavaš ter veseliš... mi imamo pa bosensko-turško sprehajanje, ki nam je sicer zelo nadležno, ali včasih nam donese izvrstno lepe panorame.

Od 5. okt. popoldne smo na Romanji planini ali po kartah: Han na Romanji. Tukaj nadomestujemo en bataljon Molinarijev, kajti trije Molinarijevi in eden lovski bataljon so odtod in iz Mokra odšli in dva bataljona Belgijcev in naš 5. bataljon jih nadomestujeta. Oni so odšli v Sarajevo, kam potem, ne znamo.

Romanja planina leži jako visoko, blizu 1629 m. Zrak je čist in prozoren, razgled izvrstno lep. Nebo je jasno kakor ribje oko. Kaj še več želi človeško srce, ako bi imel človek vsega zadosti, po čemer le hrepeni! Ali glej, nikjer ni videti hiše, samo tam doli v nižavi stoji stara koča, ki se „han“ imenuje. Nikjer ni videti drugega človeka kakor avstrijskega vojaka ali pa Bosnjaka, ki mora voditi svoje konje, ki nesejo v ogromni koloni pod poveljništvom naših vojakov živež in hrano proti Glasincu, Rogatici, Višegradu itd. To Ti je zares vojaško življenje. Sadú, mleka, jajc ali kaj drugega zaželjenega ne dobiš nikjer; samo riža in mesa dobivamo. Včasih seveda pošljemo po boljše reči v mesto Sarajevo za nas častnike.

Kraj okoli planine je gorat. Apneni hribi in griči, ki nad planino proti nebu mole, niso obraščeni, temveč golo je gorovje in le tam pa tam so smreke in bori, ki dičijo celo pokrajino. Zadaž za

¹ Polk Molinari (Mollinary) je bil ogrski pešpolk št. 38.

griči in gorami pa se vzdigujejo visoke gore, ki so že v srbski deželi in mejijo avstrijsko Bosno od Srbije. Tako daleč sem do zdaj Bosno prekoračil; mislim, da je dalje ne bodem, kajti zdaj je skoro vse pomirjeno. Višegrad je naš in drugi kraji so naši. Hadži Loja je v Sarajevu in čaka svoje zasluge. Tako se je v naglici po hudi moritvi pri Glasincu vse pomirilo, ali kaže se vsaj tako. Upanje imamo torej, da pridemo morda kmalu domov . . .

Tukaj je življenje jako enolično. Na straži smo častniki po vsakih 24 urah, kajti mi hodimo na take gore, kjer se napravljajo trdnjave s stebrenimi hišami za zimo in proti sovražniku. Šest takih „forts“ (trdnjav) je zdaj tukaj v delu. Ta pozicija je zdaj izgubila svojo veliko važnost, ko je Rogatica, Zvornik in Višegrad naš.

Oddaljeni od sveta in ljudi upamo hitro priti nazaj v Sarajevo in potem domov v Avstrijo . . .

Pozdravi mi vse kolege, znance ter prijatelje! . . .

Ves Tvoj

Sket.

IX.

Romanja planina, 24. okt. 1878.

Dragi mi prijatelj!

Včeraj sem prejel Tvoje že dolgo pričakovano pismo od 14. okt. Se mi dozdevaš len v pisanju, a ker si veliko pisal, Ti odpuščam . . .

Da se vrnemo, Ti je še itak danes, ko Ti pišem, tako znano kakor meni. Mi odidemo 26. ali 27. oktobra z Romanje planine, od 3. okt. nisem bil več v Sarajevu . . . Tukaj je naš dom in naše vse. Kakih 6 ur je ta planina od Sarajeva oddaljena . . . Imamo šatore, ali skoz nje jako deži, tako da sem popolnoma moker, če nas ponoči dež zasači. Dobiti ni tukaj nič. Vsako 24. uro pridem na stražo. Kako se pri tem živi, si lahko misliš. Vkljub temu sem še celo zdrav in skoraj vesel, ali kako: sam „galgenhumor“ me je. Zdaj že dolgo časa deži, mraz in blato nas muči. Ako dojdem zdrav v Celovec, bo velika sreča. Marši domov bodo težavni do Broda. Od Broda čez Sisek-Zagreb bo boljše. — Okoli 12.—15. smo v Mariboru. Nato pojdem domov in pridem okoli 25. novembra, če bom zdrav, v Celovcu k Tebi.

Da je v Celovcu s slovensko rečjo žalostno, obžalujem. Tudi v Ljubljani me pričkanje zelo jezi. Rad bi vedel, kdaj prisijejo Slovanom boljši dnevi . . . Tukaj beremo „Presse“, „Fremdenblatt“, „Tagespost“, „Slov. narod“ in „Bos.-herceg. novine“. Zadnje so suhe. Ko se povrnem, se mislim baviti s študijami o Bosni . . .

G. župnik Trstenjak mi piše, da hočejo njegov god Slovenci slovesno obhajati. Mislim, da bode iz Celovca več telegramov došlo na Ponikvo. Jaz ga hočem obiskati, ko pridem domov . . .

Meni ne bodete čestitali h križcu, kajti naš stotnik ga je dobil, veliko jih ga pa ni dobilo. Jaz sem sam s stotnikom pri kompaniji že od 7. avgusta sem . . . G. G. naj mi bode pozdravljen. Rad bi videl „das windische Haus“; pridno se je delalo, to je res. Čestitam zares Mohorjevemu društvu.

Ne zameri, da tako slabo pišem. Danes dežuje in nas moči. Mrzlo je in človek bi lahko „scviblal“ tukaj na planini med oblaki in kamenjem. „Es wird schon besser werden“, me vedno tolaži.

Pozdravi mi svojo soprogo z otročiči vred!

Ves Tvoj

Sket.

Gospod c. kr. poročnik, adjutant Ivan Fras, Te prisrčno pozdravlja. On je priden slovenski gospod!

X.

Sisek, 12. novembra 1878.

Dragi mi prijatelj!

Prejel sem Tvoje zadnje pismo ravno na poti iz Sarajeva 28. oktobra. Mi smo namreč 26. okt. zapustili Romanjo planino ob 7. uri zjutraj, marširali v Sarajevo ter tam 27. okt. v nedeljo počivali. Ta dan je odrinil polk Marojčić, mi pa z Belgijci v ponedeljek. Vreme je bilo slabo in sam Jupiter Pluvius se je zarotil proti nam in nas ni hotel pustiti iz Bosne.

Posebnosti na maršu ni veliko. Deževalo je razen enega dne vsak dan. Blato do kolena, to je le tukaj v Bosni mogoče, kjer ceste nimajo povsod trdnega podzidja. — Počivali smo razen dva ali trikrat pod milim nebom v blatu in dežju pri ognju. V Žepčah je dva dni snežilo. Tam smo imeli en dan počitka. Na gorah je bilo videti mnogo snega. Dospeli smo v Bosenski brod 8. nov. zvečer ob $\frac{3}{4}$ 4. in čez Savo na staro avstrijsko zemljo pa šele ob $\frac{1}{2}$ 8. Toliko časa se je potrebovalo, da smo se prerinili skoz blato, vodo in vozne kolose, ki ne morejo ne naprej, ne nazaj in se na ladje spravili, da se prepeljemo; kajti pontonski most je šel rakom žvižgat.

Sava je tako narastla, da smo hodili na cesti do trebuha v vodi. Zdaj je vse prestano. Trinajst dni smo na maršu z Romanje planine do Broda; vse je skoraj obupalo, take težave so nas mučile.

Iz Broda smo 9. nov. ob 12. uri odpluli v Sisek. Dospeli smo semkaj 10. nov. zvečer ob $\frac{1}{2}$ 8. uri. Nikjer ni parobrod obstal,

noč in dan smo se vozili brez prestanka. Na noč od 10. do 11. nov. smo morali na parobrodu ostati. Dve noči ni bilo nič spanja, ker ni bilo prostora kje ležati. 11. nov. smo se vkvartirali: jaz sem si kar sam sobo najel ter se začudil veselju, ki me je obšlo, ko sem se prvič lahko vsedel, slekel, umil in legel v snažno posteljo. Zdi se mi, da sem živel kakor divjak. Črni, umazani kakor zamorci, se moramo zdaj kultivirati po našem. Ker smo se nepričakovano hitro pripeljali iz Broda v Sisek, gremo z železnico šele v sredo, 13. t. m. ob 5. popoldne proč in dospemo v Maribor 14. nov. ob 9. uri in 41 minut. Najpoprej vse razorožimo, potem grem čez tri ali štiri dni domov na kakov teden, pridem v Celovec okoli 27. ali 28. nov., kjer se hočemo malo skupaj veseliti . . .

Pozdravi mi pristrčno vse moje kolege, kakor tudi Janežiča, Goléja in več drugih znancev in prijateljev! Zdrav sem, hvala Bogu celò še; ali oslabe sem strašno. Od vseh častnikov sem skoraj samo jaz, ki se nisem ne eden dan mogel svoji službi odreči vsled kake bolezni ali slabosti.

Bodi mi z vso svojo obitelji pristrčno pozdravljen od svojega iskrenega prijatelja

Sketa.

Ravno je prišel telegram, da se danes 12. nov. ob 5. odpeljemo in jutri pridemo v Maribor.

✱

Pripisek: V nenavadnih okoliščinah sem bil izročil pričujoča „Pisma“ uredništvu. Baš sem bil pričel prirejati liste za objavo v Zvonu, kar dospe tudi do mene, kakor že do tisočev drugih prej, poziv na vojsko. Naglo sem izročil rokopis nepregledan g. uredniku s prošnjo, da „Pisma“ po svoji trezni razsodnosti priredi in objavi. Mogoče bi bil jaz sam kaj drugače obrnil, to ali ono mesto izpustil, to ali ono obliko po svoje obrnil; a nič ne de: so tem točnejši posnetek pisem vrlega moža, ki jih je nekaj pisal. — Dobra sreča je hotela, da sem nekako v isti smeri in deloma skoro po isti poti kakor poročnik Sket hitel na mesto, kamor me je zvala vojna dolžnost, seveda dandanes po železni cesti, ki drži skoz Bosno in Hercegovino doli v Boko Kotorsko. Mogoče bo tudi meni kdaj usojeno pisati o vojnih dogodkih in dožitkih, množečih se dan na dan, bodisi da jih ohranim v živem spominu ali da so zabeleženi z mrtvo črko. Mogoče — pravim — zakaj kakor pisma, tako ima tudi človek svojo usodo.

Hum v Hercegovini, 12. febr. 1915.

J. Wester, prof.
H. Gubly gimnazij

Književna poročila

Pesnitve. Založil B. Beuk. I. del. V Trstu. Založil B. Beuk. 1914. M. 8°. 160 str.

O svojem literarnem „delu“ trdi Beuk sam, da je začel prevajati pesmi iz raznih slovstev, ker je mislil, da bo to delo ugajalo prav mnogim. Uspeh prvencev ga je navdušil k nadaljevanju kljub zaprekam; pravi namreč doslovno:

„Prvenke pesmi sem končal,
Potem sem poezije zbral,
Je zbirk, pesnitev že začeta,
V vsem tem zrcáli se moj trud,
Če ravno marsikdo je hud,
Moj duh načrtano pot šeta.
Zalo sem nad tisoče že
Poslal med svet . . .“ (86)

Človeku je tesno pri srcu in sveta jeza se ga poloti, ko vidi, kako lomasti nerodna noga po umetno nasajenem vrtu in kako grabi okorna roka zdaj tu, zdaj tam po dehtečem cvetju, ki ga je vzgojila ljubezen vrtnarja-umetnika, ter ga prodaja kot svojo last. Pisatelj sicer nagovarja pričujoče pesnitve, da „niste domišljije moje smet; Ste veleumov, odličnjakov cvet, Sadike znanstva narodu razvite“ (104), pa vendar trdi naslovni list nepoštenost, da jih je „zložil“ (ne morda „poslovenil“ ali „zbral“) Blazij Beuk! Ni izključeno, da nam prinese o priliki kazalo tudi seznam virov; prvemu delu še ga namreč ni dodal, kajti kurat Beuk pošilja le fragmente med svet. Pred tem čudnim „poetom“ ni varna nobena pesnitev, niti najslabša domača ne, da bi ji ne spremenil bleščečega leska v pocestno blato. Krepka Kettejeva „Moja maksima“ je postala v Beukovi retorti kot „motto“ zbirke žalostna karikatura:

„Peshitev bodi moj vzor,
Vse pesmi moje delovanje!
Resnica, ti mi bodi izvor,
Naj čtivo vzbuja tebi sanje!“

Izza ljudskošolskih let rajnki generaciji znana Orožnova pritepenka „Kje so moje rožice?“ in Beukove — „Kje so moje pesmice“ (22)! Svetličičev sonet „Življenja namen“ je zašel med Beukovo sračjo šaro, opremljen z 18 pravopisnimi (tiskovnimi?) napakami! Svetličičeva primera „In zrna (so) zabranana naša dela“ se glasi v kuratovi potvorbi: „Iz zrnja so nabrana naša dela!“ — Brezvestno je presajal na domača tla tuje, predvsem nemške pesnike brez najmanjše navedbe vira, n. pr. iz Schillerja: Slovo Hektora Andromahi (13), Polikratov prstan (23), Punč (= Punschlied, str. 35). Goethe je moral prispevati „Udancem“ (= An die Günstigen, str. 96) in „Rožico na trati“ (= Heidenröslein, str. 101); Heinejeva „Lorelei“ je postala „Vrnitev domov“ (54); iz Platna je uvrstil „Grob pri Buzentu“ (15), iz Rückerta „Barbarosso“ (55). Körnerjevi „Molitvi med vojsko“ (10) je dodal posameznim kiticam še po en francoski verz lastnega izdelka; z enako neokusnostjo je opremil še razne druge „pesnitve“ ter pokazal, da mu dela francščina skoro enake težave kakor slovenščina. Istega Körnerja „Slovo od življenja“

(41) mu je uspelo za komaj vidno nijanso bolje. Uhlandov „Pastirček vrh planin“ (49) se nam smili v tujem podnebj; Ovidijevi šestomeri o zlati dobi so se prelevili v neroden sonet (103). Iz Anast. Grina so zanimali našega poeta-založnika v prvi vrsti spomini na Adrio: Pozdrav Jadranskemu morju (34), Vožnja po morju (= Meerfahrt, str. 40 s francoskimi naveski!), Beneške gondole (= Gondelfahrt, str. 39). Vohuniti še dalje za to pesniško kontrabando se mi zdi nečastno. — Med temi pavovimi peresi štrli nekaj revnega lastnega perja, ki bi se ga na dno duše sramoval celo naš Marka Pohlin, pa naj opeva častiti gospod Beuk naš Trst, z Mihcem in Jakcem na magistratnem stolpu, ali „Dragotinov pomol“ (14), divni Miramar ali Barkovlje, „biser zlati, Trsta ključ in raj“ (29), ali „Venecijo“, „prekrasno ladjo na turbine“, ki „razdaljo iz Benetk preplava v treh urah, vozi polno glav“ (21). Njegovi Spomini, Alkohol, Rojstni dom, Košnja v senožitih so deloma tipografske kaprice ali pa nedopustne banalnosti.

Isti prevajatelj je ravnokar poslal v svet v novi izdaji 11 spevov prevoda iz Odiseje. Komur je mar zdravih oči in lepota slovenskega jezika, naj tega najnovejšega stvora Beukove podjetnosti nikakor ne vzame v roke. Gospodu avtorju pa svetujemo prav nujno, da se obrne do kakega srednješolca, ki naj ga seznaní s temeljnimi pojmi slovenskega pravopisa, predvsem o ločilih. Še bolje pa stori, če se ravna po besedah, namenjenih njegovemu „Stiholovcu“ na str. 144:

„Z Parnasa, prosim, vrni se nazaj,
je pot nevarna, vrh zelo strmán,
za razne ude je nevaren kraj!“

Kapistran.

Črtica iz bakteriologije. Spisal ravnatelj inž. chem. J. Turk. V Ljubljani, 1915. M. 8°. 36. str.

Časovne razmere so bile povod tej poljudni razpravi, ki smo jo čitali v listkih „Slovenskega naroda“. V lahko umljivi besedi nas uvaja pisatelj v življenje in delovanje bakterij, povzročiteljic kužnih ali nalezljivih bolezni ter raznih drugih izprememb v živi in mrtvi prirodi; predvsem se ozira na važno nalogo, ki jo ima ta milijardska čreda nevidnih mikrobov v gospodarstvu prirode, da razkraja organske stvari ter jih pripravlja za živež rastlinam. Važni sredstvi v boju proti bakterijam sta hlad in toplota; hlad zadržuje bakterije v razvoju, dočim jih dovolj visoka toplota zamori in uniči. — Članek je tak, da bi ga v primernem posnetku z veseljem pozdravili tudi v kaki srednješolski čitanki ali pa v berilu za kmetijsko-nadaljevalne šole. Pridružujemo se pisateljevi želji, „da nas naj zdravnik-bakteriolog popelje še v življensko delavnico bolezniskih bakterij, ki nas danes najbolj zanimajo“.

J. Ribič.

Zbirka domačih zdravil, kakor jih rabi slovenski narod. S poljudnim opisom človeškega telesa. Sedmi pomnoženi natis. Založila Goričar & Leskovšek v Celju, 1914. V. 8°. 110 + II str. Broš. 1 K.

Preprosto ljudstvo nima vedno trdnega zaupanja v zdravniško vedo; raje si poišče v raznih boleznih pomoč med vaškimi „veščaki“, kakor da bi potrkalo na vrata izkušenega zdravnika, ki ga na kmetih često tudi nima pri roki. Več ali manj uspešnih domačih sredstev nam podaja ta „Zbirka“ neimenovanega sestavitelja, ki je doživela pri nas izredno srečo, da roma tekom enega četrtsotletja že sedmič med ljudstvo. Žal, da njena popularnost in razširjenost ni v nikakem razmerju z nerodno obdelano vsebino, ki je večinoma posnetek iz raznih knjig znanega Seb.

Kneippa. Dolžnost založnika bi bila, da bi poveril knjižico pred ponatiskom večši roki, ki bi iztrebila mnoge naivnosti in očedila jezik nešteti marog. Sedma izdaja je dosloven ponatis šeste, celo datum šestega natisa je ostal v sedmem po nepredvidnosti neizpremenjen; torej je dodatek, kakor da bi bil ta natis „pomnožen“, le nečedna špekulacija in neresnica. In tako čitamo tudi še sedaj n. pr. na str. 29. tale „recept“: „Ako si počen (!) ... Naber rmana, ga posuši in štupo (!) napravi žnjega (!); tisto štupo uživaj na gorkem vinu. To ti bo pomagalo hitro.“ Mogoče; toda bojim se, da čitatelj vnovič zbolí, ako mora uživati tako slovenščino! — Mnogo bolj bo ustrezala svojemu namenu knjiga: „Naša zdravila in njih uporaba v domačem zdravljenju. Po izkušenih virih sestavil A. M. V Ljubljani, 1914“.

J. Ribič.

Šenoa Milan, Dialozi i dramoleti. Izdalo „Društvo hrvatskih književnika“. Zagreb, 1914. „Savrameni hrvatski pisci“, knj. 33. 80. 131 str. Cena 2 K. Letni naročniki dobe 6 knjig za 6 K.

Milan Šenoa, sin velikega romanciera, vseučiliški profesor oceanografije v Zagrebu, je obenem plodovit beletrist. Pred leti je pri „Matici Hrvatski“ izdal roman „Exodus“, ki se je bavil z izseljeniškim problemom, a med edicijami „Društva hrvatskih književnika“ za l. 1912 „Kvarnerske pripovedi“. Milana Šenoa veže njegova stroka na morje, pa tudi življenje počitnic, ki jih rad preživi ob sinji Adriji. Da je morje in obmorsko življenje njegov element, vidimo tudi iz te najnovejše njegove knjige, ki obsega desetero dramatskih dialogov. Prvi štirje nam rišejo življenje na morski obali in so najbolj uspešni.

Pilot se vrne slep iz sueškega prekopa; žena mu je med tem postala žrtva zapeljivcu. Pilot ji odpusti: je pač dobrega srca in pa — slepcu in otroku treba dvoje zdravih oči. Poleg tega „romana“ je humoreska o mornarju, ki so ga sedem let zamaš iskali, a se je osmo leto vrnil. Žena se mu je med tem zopet poročila; mornar dobi svoj denar in — odide, tako da ga oblasti niso izsledile. Sploh je tam v Zapadni Indiji in v Ameriki mnogo naših ljudi, ki so baje izgubljeni. O tem se je v svojem 80. letu uverila tudi gospodična Natalija, ki ji je njen Seraf pred 50 leti izginil nekje v morskih valovih; večno luč goji njemu v spomin, študira zemljevide ter pozna na njem vse kraje, kjer se je ponesrečil kak parobrod, a končno prevara! Seraf je med tem že davno svojo ameriško hčer ekspediral v Evropo in dobra Natalija ji zapusti svoj imetek. Nekje v obmorskem kopališču sta se srečala „on“ in „ona“, ki sta se nekdaj ljubila, a se sedaj komaj spoznata, on živi od svoje prošlosti, ona pa kot mati v bodočnosti. — Mnogo manj zanimivi so ostali dramoleti, ki nas uvajajo v salonsko zagrebško življenje. Dialog v hotelski sobi „Post festum“ je prazen, istotako „Jedno popodne“, pa tudi „Komedija“. Dobro pogojena pa je klepetava Tinka na „Viziti“, ki Ivano utruja tako, da se zgrudi brez zavesti v naslanjač. „Neverjeten slučaj“ se tiče nezakonskega materinstva in je res neverjeten. — Knjiga je lahko štivo in zbudi odmev le v prvih svojih dialogih. Eden si zapomni morda izrek (str. 53): „Ve žene ste nerazrezane knjige, za katere nikdar ne veš, kaj je notri, a ko jih razrežeš, jih je treba kupiti“; drug pa bo šolnikom citiral besede o ženski gimnaziji (str. 108): „Dogodila se bo čudna historija: klasiki pojdejo v katakombe, logaritmi med planete, a od gramatike bo ostalo le malo, samo: amo, amas, amat ...“

Dr. Fr. Ilešič.

Naše revije

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaje Zgodovinsko društvo v Mariboru. Uredil A. Kaspret. 11. letnik, snopič 2. V Mariboru 1914.

Ta snopič, s katerim je zaključen 1. letnik „Časopisa“, prinaša na prvem mestu obširne (str. 93—154) „Starine železnih in salajskih Slovencev. Fragment iz zgodovine ogrskih Slovencev. Objavil in opombe pridejal dr. Josip Gruden.“ Rokopis je edini spis, ki nam govori o preteklosti Prekmurcev. Kdo ga je napisal, ni popolnoma dognano. Nastal je v tretjem ali četrtem desetletju 19. stol. in ima mnogo poznejših popravkov in dostavkov od raznih piscev, največ od Košiča. Manjkata mu dva lista in tudi konca ni pravega. Pisan je za narod, poljudno, mestoma celo nekoliko naivno, toda vseskozi v lepem in zelo čistem narodnem jeziku ogrskih Slovencev. Priobčevalju ga je izročil pokojni „oče ogrskih Slovencev“, dr. Fr. Ivanoczy, kanonik in župnik tišinski. Gruden ga je priobčil v istem jeziku in pravopisu, kakor je izvirnik. Jeli priobčen res diplomatično natančno, tega ne morem presoditi, ker nimam rokopisa pred seboj. Zato tudi ne morem reči, ali so nekatere nedoslednosti v grafiki (ogrski!) avtorjeve ali priobčevalteljeve. Ovirala ga je na vsak način precejšna nečitljivost rokopisa in ne popolno znanje jezika ogrskih Slovencev. Zato je moral par mest opremiti z vprašajem. Pri „Trosta (?)“ so neje meli“ je na str. 112 po nepotrebnem postavil vprašaj, ker je oblika popolnoma pravilna in v smislu odstavka. „Troštati se“ pomeni v vzhodnji slovenščini „pričakovati, zaupati, znesti se“. „Kersko“ na str. 132 pa je treba brati „kecsko“; „kečka“ pomeni v vzhodni slovenščini „čop las“, „der Schopf“; običajen je tudi glagol „kečkati, skečkati“ = „lasati, zlasati, jemanden beim Schopf nehmen.“ Vse te besede ima tudi Pleteršnikov slovar. Na str. 151 je namesto „vspotani“ pač treba brati „ospotani“; tukaj imamo z domačo prepozicijo perfektivirani nemški glagol. Pri takih in ostalih dvomljivih mestih bi bilo seveda še potrebno primerjati original. Priobčevalatelj je tu in tam dodal zgodovinske opombe in pojasnila; za delo, s katerim je imel mnogo truda, so mu lahko poleg zgodovinarjev hvaležni ne samo filologi, ki so tukaj dobili obširen in zanimiv spomenik s čistim narodnim jezikom, ampak sploh vsi, ki se zanimajo za ogrske Slovence. Za publikacijo pa smo lahko hvaležni tudi zgodovinskemu društvu, ki je s tem lepo dokumentiralo svojo znanstvenost. Znanost v resnici ne pozna političnih mej, ker jih ne more; in odkar so ogrski Slovenci opustili staro grafiko in prevzeli našo, zasluži jo še več pozornosti in ljubeznivega zanimanja.

V „Malih izveštjih“ preiskuje dr. Pivko prašanje „Ali je bil Samo slovenski vladar“ in pride do sledečega zaključka: „Iz psiholoških ozirov je . . . zanikati vprašanje, ali so Slovenci in Čehi imeli že v 7. stoletju krepko državo pod Samovo vladno. Zanikati moramo celo mnenje, da bi bila obsegala Samova država vsaj češko ozemlje. Popolnoma izključeno pa je, da bi bil Samo kdaj vladal Slovencem.“ — „Slovarski doneski iz brežiškega okraja“ (str. 157—170) so lepa in zanimiva novost, ki jo človek z veseljem pozdravi: Saj se nekako zdi, kakor da je „Pleteršnik“ ubil vse zanimanje za tako inventarizacijo živega jezika, zdi se, da mislijo razni rodoljubi, ki so se svoje dni pečali z nabiranjem besed, da je s „Pleteršnikom“ vse delo že opravljeno. To pa nikakor ni, kakor priča že ta prispevek;

Pavil mi je, kako ima interfoliar ves svoj slovar obli, rekov. Tu se
te bele listove napreham pite nove slovenske najdenke - To
se pa sobi. Anton abojji vola kerandus, ki po zalafit ta 22. Pre
matis - te je drugo in me najhany nražno npradnje. Zb se mi - če pa
mostrim saka a njo prany no zavojnost - to mi je za stano in me
kado grove piti lipi, ki se deli lesen za gibeko kot Wolfe II
in jold tako Pletosnik II. ¹⁷

O Kragju, IV. postno - 14/15 (v
svoje masniške 52 letnice) Tom. 5

poleg tega ima danes filologija mnogo novih interesov in nalog, ki jih pred dvajsetimi leti še ni poznala. Zato ji je vsak tak prispevek zelo všeč in dobro došel. Pri tem prispevku, ki se mu pozna, da je prvi poskus, je treba posebe pohvaliti podrobne opise raznih realij, kakor kolesa, pluga, sani, stiskalnice, teleg, vezi, voza, ki kažejo pravilno umevanje takega nabiranja. Samo en svet temu in sledečim nabirateljem: Nabirajte zanesljivo gradivo, etimološke razlage pa prepustite drugim. Tako si boste prihranili take — recimo! — nepotrebne „etimologije“, kakor je v tem prispevku „simujster“ (str. 165). To ni nikak „sem oster“, ampak „samostrel“! — Stvari je treba podrobno opisati (z domačo terminologijo!), neznane besede (frazе) pa pojasniti z besedami, ki imajo enaki smisel. Tako bodo dobili filologi dobro in zanesljivo gradivo v roke. „Časopis“ in štajerske rodoljube čaka na tem polju še mnogo dela; saj je štajerska slovenščina, kakor vzhodna sploh, še zelo malo znana. — Donesek k zgodovini cerkve sv. Jožefa pri Mariboru (170—171), nekrolog za Smičiklasom (171—172), književna (173—176) in društvena poročila završujejo bogato vsebino tega zanimivega letnika.

Število udov je v pretečenem letu poskočilo od 332 na 345, kar je razveseljiv, toda prepočasen napredek. Delo, ki ga je društvo doslej izvršilo in lepe naloge, ki jih ima za bodočnost, vse to naj izpodbode naše razumništvo, pred vsem štajersko, da bo temu našemu važnemu kulturnemu društvu še v večji meri naklonilo svojo pomoč.

Dr. Jož. A. Glonar.

Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko . . . Nova vrsta. Let. V., zvezek 4. V Ljubljani 1914.

Četrty zvezek častno zaključuje peti letnik glasila našega Muzejskega društva. — Z obsežnim znanstvenim aparatom skuša dr. Jos. Mantuani rešiti razna vprašanja, ki so v zvezi z rimsko bronasto votivno roko, najdeno meseca novembra 1910 na njivi A. Spilerja iz Drnovega na Dolenjskem. To je prva votivna roka, ki so jo našli na Kranjskem; je pa tudi prva in edina, katere najdišče je nedvomno dognano v Cislitvaniji. Pisatelj nam podaja natančen opis in razlago roke, na kateri so vzboklo vpodobljene razne živali in več predmetov simboličnega značaja. „Po svojem slogu utegne biti naš votiv iz 3. veka po Kristu“. V ostalem naj izrazijo svoje mnenje o tem članku starinoslovci po poklicu. — Dr. Fr. Stelé je končal svoje umetnostno-zgodovinske izpiske iz arhiva cerkve sv. Petra v Ljubljani. — Gradivo, ki ga objavlja ravnateljstvo idrijskega rudnika: „Die dritte Okkupation Idrias durch die Francozen im Jahre 1809“, je za lokalno zgodovino velike važnosti. — „Slovstvo“ prinaša kratka, stvarna poročila iz domače zgodovine zemljepisja in prirodoslovja. Med „Zapiski“ čitamo iz Aškerčeve zapuščine prispevek o civilnih porokah v Ljubljani v francoski dobi. — Znamenitemu hrvatskemu zgodovinarju Tadiji Smičiklasu je napisal dr. Jos. Mal tople besede v spomin.

Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914	K 740,000.000.—
Vlog koncem junija 1914 nad	„ 44,500.000.—
Rezervnega zaklada	„ 1,330.000.—

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4 $\frac{1}{2}$ %

brez odbitka. Hranilnica je **pupilarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavsky. Cena broš. 1 K 50 vin., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevlel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulwer. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::